

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

**Studijní obor
(kombinace):** Speciální pedagogika pro vychovatele

**Školní úspěšnost dětí v prvním ročníku základní
školy**

**The school of effectualness pupils in the first grade
of primary school**

Bakalářská práce: 08-FP-KSS- 1022

Autor:

Pavλίna Laštůvková

Podpis:

.....

Adresa:

Karolíny Světlé 219/22

408 01 Rumburk

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Boďová

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
56	14	0	20	19	1+1 CD

V Liberci dne: 8.12.2009

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 8.12.2009

Pavína Laštůvková

Děkuji Mgr. Veronice Bod'ové jako mému vedoucímu práce za cenné rady a konstruktivní připomínky k bakalářské práci, především jí však děkuji za projevenou trpělivost.

Autorka bakalářské práce

Název bakalářské práce: Školní úspěšnost dětí v prvním ročníku základní školy

Název bakalářské práce:

The school of effectualness pupils in the first grade of primary school

Jméno a příjmení autora: Pavlína Laštůvková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2009/2010

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Veronika Bod'ová

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala tématem školní úspěšnosti. Práci tvořily dvě hlavní oblasti teoretická a praktická. Cílem teoretické části bylo popsat faktory, jakými je podmíněna školní úspěšnost dětí v prvním ročníku základní školy. V teoretické části se práce zaměřila na následující faktory – osobnost žáka a aktuální stav žáka, klima školy, klima třídy, osobnost učitele, hodnocení, rodina. V praktické části byl použit dotazník a studium dokumentace u 38 žáků z prvního ročníku základní školy. Cílem praktické části bylo porovnat prospěch v jednotlivých předmětech u žáků v klasické první třídě s žáky z vyrovnávací první třídy, dále se zaměřit na vybrané faktory, které se mohou podílet na školní úspěšnosti žáků a pokusit se navrhnout řešení pro zlepšení školní úspěšnosti u školsky neúspěšných žáků. Výsledky průzkumu vyústily v konkrétní navrhovaná opatření vzhledem k rodině a ke škole u školsky neúspěšných žáků.

Klíčová slova: úspěch, školní úspěšnost, vzdělávání, školní prostředí, klima třídy, osobnost učitele, osobnost žáka, rodina.

Summary:

The diploma thesis deals with the field of school effectiveness. The theoretical part of the paper sets the topic in context, following with the description of the factors influencing pupil's effectiveness in the first year of basic school. It is focused on the factors such as pupil's personality, school environment, classroom atmosphere, teacher's personality and qualities, the way of classification, family influences. In the second part of the paper there are theoretical pieces of knowledge compared with the everyday routine. Pupil's school effectiveness records were studied and carried out survey in the particular basic school. We tried to compare school achievement of the ordinary pupils with the ones with special needs. After that we focused on the chosen factors influencing pupil's effectiveness. Finally, on the

basis of the findings gained from the survey we proposed particular steps that needs to be done to bring about increasing effectiveness at so far failing pupils.

Keywords: effect, school effectiveness, education, school environment, classroom atmosphere, teacher's personality, pupil's personality, family influences.

Das Resümme:

Die Betcherarbeit hat sich mit dem Erfolg der Schule beschäftigt. Die Arbeit hat zwei Bestandteile – ein praktischer und teoretischer Teil.

Das Ziel des teoretischen Teiles war die Beschreibung der Faktoren, die den Ergolg der Schulkinder der erste Klasse beienflussen. Die Grundfaktoren waren – die Persönlichkeit der Schüler und der aktuelle Zustand, Schulklima, die Persönlichkeit des Lehrers, Beurteilung, Familie.

In dem praktischen Teil wurde der Fragebogen und das Studiumder Dokumentation von 38 Schüler der erste Klasse der Grundschule verwendet. Das Ziel war der Vergleich der Noten in den einzelnen Fächer der Grundschuleschüler und der Schülerder „Ausgleichklasse.“

Weiter hat man sich auf solche Faktoren konzentriert, die die Besserung der nicht so erfolgreichen Schüler verbessern können.

Auis den Ergebnissen der Forschung haben sich konkrete Massnahmen, gezielt auf die Familie und die Schule der nicht erfolgreichen Schüler rausgegeben.

Die Schlüsselwörter: der Erfolg, der Schule beschäftigt, das Ausbilden, das Schulklima, das Klasseklima, die Persönlichkeit des Lehrers, die Persönlichkeit der Schüler, die Familie

Obsah

1 Úvod	6
2 Teoretická část.....	8
2.1 Školní úspěšnost	8
2.2 Osobnost žáka	11
2.2.1 Raný školní věk	11
2.2.2 Aktuální stav žáka	16
2.2.3 Školní zralost a připravenost	17
2.3 Rodina a školní úspěšnost žáka	19
2.4 Škola.....	22
2.4.1 Osobnost učitele	22
2.4.2 Klima školní třídy.....	29
2.4.3 Klima školy	31
2.4.4 Motivace žáků	31
3 Praktická část.....	33
3.1 Cíl praktické části	33
3.2 Stanovení předpokladů	33
3.3 Použité metody	33
3.3.1 Předvýzkum.....	33
3.3.2 Dotazník	34
3.3.3 Studium dokumentace	34
3.3.4 Matematicko – statistické metody	35
3.4 Popis zkoumaného vzorku	35
3.5 Průběh průzkumu	38
3.6 Získaná data a jejich interpretace	39
3.6.1 Rozbor předpokladů práce.....	48
4 Závěr.....	50
5 Návrh opatření.....	52
6 Seznam použitých odborných zdrojů	54
7 Seznam příloh.....	56

1 Úvod

V této práci se budu věnovat tématu školní úspěšnosti žáků v prvním ročníku základní školy. Toto téma své bakalářské práce jsem si vybrala proto, že jsem pracovala několik let jako učitelka v první třídě se sníženým počtem žáků a jeden rok jako učitelka v klasické první třídě a zaujalo mě, jak může i neúspěšný žák při zohlednění jeho specifických potřeb, dosáhnout dobrých výsledků a stát se školsky úspěšným žákem.

Důležitost tématu školní úspěšnosti vidím v tom, pokud vytvoříme podmínky pro žáky se specifickými vzdělávacími potřebami, mohou se i tito žáci stát úspěšnými žáky. K tomu, abychom tyto podmínky vytvořily, musíme znát faktory, které se podílejí na vzniku školní úspěšnosti, prozkoumat tyto faktory a uplatňovat přístupy a metody plynoucí z výzkumů už od prvního ročníku základní školy nebo mateřské školy.

Třída se sníženým počtem žáků, v níž jsem učila, byla vyrovnávací třídou, ve které se vzdělávaly děti ze sociokulturně nepodnětného prostředí, děti různých etnických skupin, s řečovými vadami, s podprůměrnou inteligencí, děti v pásmu mentálního oslabení, s podezřením na specifické poruchy učení, s poruchou pozornosti a hyperaktivity. Výuka probíhala podle osnov základní školy, což se ukázalo jako nevyhovující. Žáci nestačily porozumět probíranému učivu, potřebovali mnohem více času na upevnění vědomostí než děti v normální třídě. Pozitivně hodnotím, že jsem měla možnost se věnovat každému dítěti individuálně vzhledem k menšímu počtu žáků. Metody práce v této třídě byly hodně zaměřeny spíše na hru, spolupráci, děti jsem se snažila motivovat pro školní práci pomocí odměn, pochvaly. Po ukončení prvního ročníku byli žáci přeřazeni do normální druhé třídy nebo podle doporučení z vyšetření školním psychologem a speciálním pedagogem do základní školy speciální nebo praktické.

V současné době je školní úspěšnost velice diskutovatelným tématem nejen mezi odborníky, ale i rodiči žáků. Jak už název napovídá, školní úspěšnost je vázána na školu. Ta však není jediným faktorem, který bychom měli zvažovat, pokud hovoříme o školní úspěšnosti. Odborníci z řad psychologů, pedagogů, lékařů a dalších se shodují na tom, že dalšími faktory podílejícími se na školní úspěšnosti jsou rodina a celkové sociokulturní prostředí v němž žák vyrůstá a socializuje se, dále jsou to sourozenci, vrstevníci, kteří působí v interakci na žáka, v neposlední řadě je určujícím faktorem osobnost samotného žáka, zda je u žáka přítomno zdravotní postižení nebo zdravotní znevýhodnění, jeho schopnosti, dovednosti a další.

V bakalářské práci se zaměřím na problematiku školní úspěšnosti v prvním ročníku základní školy nejen u dětí nadaných a se samými jedničkami, ale na školní úspěšnost u dětí v prvním ročníku základní školy se specifickými vzdělávacími potřebami.

Cílem celé bakalářské práce bude teoreticky popsat faktory, jakými je podmíněna školní úspěšnost žáků v prvním ročníku základní školy, prakticky porovnat prospěch v jednotlivých předmětech u žáků v klasické první třídě s žáky z vyrovnávací první třídy, dále se zaměřit na vybrané faktory, které se mohou podílet na školní úspěšnosti žáků a pokusit se navrhnout řešení pro zlepšení školní úspěšnosti u školsky neúspěšných žáků. Tohoto cíle se pokusím dosáhnout pomocí nestandardizovaného dotazníku pro učitele v klasické a ve vyrovnávací třídě, pomocí studia dokumentace a studia odborné literatury.

Očekávaným přínosem práce je hlubší pohled do problematiky školní úspěšnosti, podnět k dalším průzkumům školní úspěšnosti, po prostudování faktorů podílejících se na školní úspěšnosti, tyto faktory zohlednit při výuce a při výběru metod a forem práce.

Bakalářská práce se skládá z teoretické části, v níž jsou popsány faktory podílející se na vzniku školní úspěšnosti. První kapitola se zaměřuje obecně na problematiku školní úspěšnosti. V následující kapitole jsou popsány faktory zaměřené vzhledem k osobnosti žáka, jedná se o jeho aktuální stav, v kapitole je popsáno vývojové období raného školního věku, je zde rozebráno téma školní zralosti a připravenosti. Další kapitola se věnuje tématu rodiny a školní úspěšnosti, popisuje vliv vzdělání rodičů, jejich výchovy, hodnotové orientace, podnětného prostředí, působení sourozenců na žáka vzhledem ke školní úspěšnosti. Poslední kapitola je zaměřena na školu, na osobnost učitele, klima třídy, klima školy, motivaci žáků, hodnocení.

V praktické části práce jsou popsány metody použité v průzkumu k získání požadovaných dat, jedná se o nestandardizovaný dotazník a studium dokumentace, uveden je popis výběrového vzorku a stanovené předpoklady práce. V praktické části jsou uvedeny výsledky průzkumu, který byl proveden na jedné základní škole v klasické první třídě a ve vyrovnávací třídě u žáků ve věku od šesti do osmi let, chlapci i dívky. Na základě získaných výsledků a jejich interpretace byl stanoven závěr celého průzkumu.

V práci jsou zahrnuta navrhovaná doporučení. V přílohách je uveden dotazník pro učitele, který byl použit v průzkumu.

2 Teoretická část

2.1 Školní úspěšnost

V této kapitole se zaměřím na vysvětlení pojmu školní úspěšnost, co znamená vlastně úspěch a být úspěšný, kdo může být školsky úspěšným žákem, jak můžeme nahlížet na školní úspěšnost, jakými faktory je podmíněna školní úspěšnost u žáků, co je cílem vzdělávání, jaká je role učitele, rodičů ve vztahu ke školní úspěšnosti, které faktory podmiňují školní úspěšnost žáka.

V současné době se velice často mezi učiteli a laickou veřejností diskutuje o tom, jak být úspěšným ve své profesi, ve škole, být úspěšnou manželkou, matkou, otcem. Proč chceme být vlastně úspěšní, na tuto otázku se pokusím odpovědět podle Maslowa. Dle psychologické koncepce A. H. Maslow, který vytvořil ucelenou hierarchii lidských potřeb, je úspěch chápán jako jedna ze základních potřeb člověka. Dospělý člověk stejně tak žák ve škole, každý z nás potřebujeme cítit, že jsme v něčem úspěšní, abychom uspokojili svou potřebu úspěchu. Pokud uspokojíme potřebu úspěchu, Maslow tvrdí, že v hierarchii lidských potřeb můžeme postoupit k potřebám vyšším např. potřeba radosti, seberealizace, cílu, dosažení cílů a naplnění životního smyslu. (Čáp, 2007)

Vrátíme se ke školní úspěšnosti, tedy se jedná o úspěšnost vázanou na školu jako vzdělávací instituci, která má žákovi poskytnout ucelené učivo a připravit ho na budoucí povolání.

Školní úspěšnost může být posuzována z více hledisek. Podle prvního hlediska je školní úspěšnost zvládnutím určitých požadavků, které stanovuje škola na žáka, výsledkem je úspěšný žák, který je hodnocen dobrými známkami, nejčastěji samými jedničkami na vysvědčení. Někdy bývají tyto děti ve škole mezi spolužáky a učiteli označovány jako premianti třídy. Školní úspěšnost je v tomto případě hodnocena pouze podle známek. (Helus, Hrabal, 1979) Stejného názoru jsou autoři pedagogického slovníku, kteří však ještě dodávají k samotnému prospěchu, že pro budoucí školní úspěšnost v dalším ročníku nebo v budoucím povolání, nemusí být vynikající prospěch zárukou školní úspěšnosti a úspěšnosti v životě. Školní úspěšností podle pedagogického slovníku se tedy rozumí – zvládnutí požadavků kladených školou na jednotlivce, které se projevuje v pozitivním hodnocení žákova prospěchu, přičemž prospěch je definován jako hodnocení výsledků žáka v jednotlivých předmětech známkami podle oficiální klasifikační stupnice, avšak výpovědní hodnota takto vyjadřovaného prospěchu je omezená vzhledem k predikci úspěšnosti žáků v dalším studiu, budoucím povolání. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003)

Podle druhého hlediska školní úspěšnosti – jedná se o produkt kooperací učitelů a žáků vedoucí k dosažení určitých vzdělávacích cílů. To znamená, že školní úspěšnost není pouze dílem žáka, jeho schopností, píle, ale také dílem učitele, resp. součinností obou aktérů. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003) K tomu dodávají jiní autoři že, úspěšný žák může být dítě, které sice nemá výborný prospěch, ale dokáže pomoci slabším, dokáže spolupracovat s ostatními dětmi a s učitelem, chápe informace a dokáže tyto informace dávat do souvislostí. (Helus, Hrabal, 1979)

Po dobu mého působení na základní škole jsem měla možnost se přesvědčit, že být školsky úspěšným dítětem neznamená, aby žák byl hodnocen známkou jedna či dvě. Učila jsem děti, z nichž některé byly průměrné (nejčastěji hodnocené známkou tři dle klasifikace), děti hodnocené známkou čtyři, pět. Každé z těchto dětí vynikalo v jiné oblasti, někteří žáci byli vynikající v tělesné výchově, v hudbě, v malování, v pracovním vyučování, v cizím jazyce a další.

Za školsky úspěšného žáka považuji žáka s výborným prospěchem a žáky, kteří sice nedosahují výborných známek, ale učivo ve škole je baví, chodí rádi do školy, ve vyučovací hodině pracují, spolupracují se spolužáky, projevují trpělivost, pracovitost, zájem o činnost, spolupracují s učitelem, kladou učiteli otázky, projevují zvědavost, dokáží říci svůj názor, nad probíraným učivem přemýšlí a hledají souvislosti, pokud se jim něco nezdaří, hned to nevzdávají, ale pokračují v práci, dokáží pomoci slabšímu spolužákovi s učivem. Žáci s horším prospěchem v hlavních předmětech mohou vynikat v předmětech jako tělesná výchova, hudební nebo výtvarná výchova a zde se mohou uplatnit i v budoucím povolání. Školsky úspěšným žákem je žák, který prožívá ve škole pocity úspěchu z dobrého výkonu a je na učiteli, aby docílil toho, že každý žák si prožije pocit úspěchu v průběhu vzdělávání, aby uspokojil potřebu úspěchu. Potřeba úspěchu je důležitá pro pocit sebedůvěry ve své schopnosti. Pokud žák ve škole neprožije někdy pocity úspěchu, ztrácí motivaci do učení a kladný vztah ke škole, mohou se u něho začít projevovat negativní projevy chování v důsledku stálého prožívání neúspěchu.

Otázkou zůstává, zda vynikající prospěch na základní škole základem úspěchu v životě. Jsem toho názoru, že tomu tak být může, ale přesvědčila jsem se u svých žáků, že v mnoha případech tomu tak není. Žáci, kteří dosahovali horšího prospěchu na základní škole, nemuseli dobře využít svůj potenciál, avšak později dokázali vystudovat učený nebo maturitní obor a později i vysokou školu, postupně teprve rozvinuli svůj potenciál (např. vlastní iniciativu, tvořivost, nápaditost). Žáci orientovaní pouze na samé jedničky pak velmi často na střední škole vykazovali horší známky a těžko se s danou skutečností vyrovnávali. Neplatí to

samozřejmě vždy, pouze jsem chtěla poukázat, že samé jedničky na základní škole ještě neznamenají úspěch v dalším životě.

Cílem vzdělávání je předat žákovi potřebné znalosti, které jsou podstatné pro jeho další studium a budoucí povolání. Žák by se měl v průběhu vzdělávání naučit využívat znalostí získaných ve výuce. Cílem vzdělávání by mělo být také vštěpování návyků a dovedností potřebných pro budoucí povolání. Jedná se např. o dokončení zadaného úkolu, respektování autority nadřízeného (ve škole učitele), respektování druhých lidí, schopnost spolupráce, organizace práce.

Pro mnoho rodičů představuje škola vysoce ceněnou instituci, kde jejich dítě získává potřebné znalosti pro budoucí povolání. Rodiče očekávají od svých dětí výborný prospěch, především v první třídě základní školy je patrné, jak většina rodičů prožívá s dítětem každý jeho úspěch ve škole. Rodiče si přejí, aby jejich dítě bylo úspěšné, tedy bylo kladně hodnoceno učitelem, nejlépe známkou jedna, dvě. Některé děti však nemohou dosáhnout tohoto přání rodičů a jsou často rodiči označovány jako školsky neúspěšné, hloupé. Rodič by si měl uvědomit, že jeho dítě může být úspěšné v jiných předmětech nebo v jiných činnostech ve škole. Dítě by měl podporovat v tom, co se mu daří a umět ho pochválit.

Role učitele je z pohledu školní úspěšnosti další důležitou rolí, kterou dítě vnímá. Především v první třídě děti vzhlíží k učiteli jako k autoritě, přejímají jeho hodnoty, touží se mu podobat. (Říčan, 2004) Učitel by měl mít ke všem žákům pozitivní vztah a podporovat i žáky slabší, nebo naopak žáky nadané, všimnout si žákova potenciálu, rozvíjet jeho schopnosti a žáka podporovat v jeho úsilí při školní práci.

V prvním ročníku základní školy existuje několik faktorů, které podmiňují, aby žák byl školsky úspěšným. Tyto faktory můžeme rozdělit do tří větších skupin. První skupinu tvoří vnější působení prostředí a autorit, se kterými přichází žák do kontaktu, patří sem vliv rodičů a učitelů. Do druhé skupiny zahrnujeme vnitřní schopnosti dítěte, jak dokáže přijímat, vstřebávat a organizovat informace. Poslední skupina je charakterizována sociálně – kulturními faktory jako spolupráce se sourozenci, vrstevníky, sociální a etnický původ žáka. (Starý,2008) V bakalářské práci se zaměřím především na tyto faktory:

- a) Rodina, vliv rodičů a sourozenců na školní úspěšnost žáka
- b) Prostedí školy – vliv učitele na školní úspěšnost, vliv spolužáků, klima třídy
- c) Žák – aktuální psychický a fyzický stav žáka, jeho schopnosti a dovednosti

2.2 Osobnost žáka

2.2.1 Raný školní věk

V bakalářské práci se zaměřuji na školní úspěšnost žáků ve vývojovém období raného školního věku. Proto se zaměřím v této kapitole na popis oblastí žákovi osobnosti v době raného školního věku z pohledu vývojové psychologie, které jsou podstatné pro školní úspěšnost - zrakovou a sluchovou percepci, myšlení, pozornost a paměť, emoce, autoregulační mechanismy, jazykové kompetence, socializace v tomto vývojovém období.

Raný školní věk trvá od nástupu do školy, přibližně od 6– 7 let, do 8-9 let. Je charakteristický změnou sociálního postavení a různých vývojových proměn, které se projevují především ve vztahu ke škole. (Vágnerová, 2005)

Nástupem do školy získává dítě společensky uznávanou roli – roli školáka. Ve škole musí dítě pracovat, plnit si své povinnosti. Dítě potřebuje být pozitivně hodnoceno za své výkony a současně být učitelem, vrstevníky akceptováno. Dítě zjistí, že pokud se snaží, dosahuje dobrých výkonů, tyto výkony jsou hodnoceny učitelem, rodiči, spolužáky a samotným žákem. V případě kladného hodnocení prožívá dítě pocity vnitřního uspokojení nad daným úkolem, že se mu úkol podařilo zvládnout, což je důležitý moment pro vznik vůle a kladného sebehodnocení. Toto období je podle Eriksona označováno jako období píle a snaživosti, pílí a snaživostí získává dítě pochvalu a uznání, zvyšuje se jeho sebevědomí. (Čáp, 2007)

Zraková a sluchová percepcce

V oblasti vývojové percepcce dochází v tomto období k vývojovým změnám. Zraková a sluchová percepcce dosahuje úrovně, která je potřebná k zvládnutí učiva v prvním ročníku ZŠ. Vnímání se stává diferencovanějším a integrovanějším. (Vágnerová, 2005)

Předškolní děti vidí lépe na větší vzdálenost než na blízko. V raném školním věku dítě vidí lépe na blízkou vzdálenost než na dálku. To je způsobeno změnou akomodace čočky. Mezi pátým a sedmým rokem se rozvíjí schopnost rozlišit a poznat určitý tvar bez ohledu na jeho polohu. Děti dokáží rozlišit polohu nahoře – dole, později dokáží rozlišit pravo – levou polohu, která je mnohem pro děti obtížnější. Zraková diferenciacce polohy je velice důležitá a to především pro psaní v první třídě. Pokud je dítě školsky zralé, mělo by být schopno rozlišovat podobné obrázky, např. v řadě rozlišit obrázek, který do řady nepatří podle určitých detailů, které ostatní obrázky nemají, dítě rozeznává tvar a počty obrázků, číslice a písmena. Děti v první třídě dokáží již systematicky prohlížet obrázek (v předškolním věku bylo prohlížení obrázků nahodilé). Školsky zralé dítě je schopné správně vnímat pořadí písmen a číslic.

Pro školní úspěšnost v první třídě je podstatná dobrá úroveň senzomotorické koordinace, jedná se především o koordinaci ruka – oči, koordinace pohybových aktivit. Senzomotorickou koordinaci můžeme rozvíjet pomocí různých uvolňovacích cviků zařazovaných do hodin psaní (např. kruhy, vlnovky, ovály, tečky). Velice vhodné je na začátku začínat s velkým formátem papíru A3 nebo ještě větší a postupně formát zmenšovat, pracovat tužkou nebo pastelkou. Především pro děti méně zralé je dobré zařazovat uvolňovací cviky pravidelně a na dostatečný časový úsek, motivovat práci písni, říkadlem, cviky. Rozvíjení senzomotorické koordinace v první třídě je potřeba věnovat určitý čas, děti si potřebují zafixovat tyto dovednosti, především pak samotné psaní písmen a slov je dosti náročné na senzomotorickou koordinaci a vyžaduje cvik.

Sluchová percepce dozrává mezi 5.-7. rokem. (Matějček, 1987) Rozvíjí se především fonemický sluch. Školsky zralé dítě dokáže rozlišit první a poslední hlásku ve slově, dokáže rozpoznat, z jakých hlásek se slovo skládá (pokud se nejedná o opravdu složité a těžké slovo), mělo by dokázat správně poznat sykavky ve slově a správně je i vyslovovat (některým dětem toto dělá velké problémy, nedokáží správně vyslovovat sykavky).

Na počátku školní docházky se zlepšuje fonologická diferenciaci, děti jsou schopné diferencovat délku samohlásek. (Vágnerová, 2005) Sluchová syntéza a analýza se rozvíjí hlavně ve škole, předpokládá se však, že dítě dokáže poznat hranice slova, chápe posloupnost slov za sebou a z toho dokáže pochopit smysl věty.

Myšlení

Podle Piageta je toto období stadiem konkrétních operací, ve kterém jsou důležitými procesy logické myšlení a operování s abstraktními pojmy (zatím pouze ve vztahu ke konkrétním objektům, které může přímo vnímat svými smysly). (Čáp, 2007) Uvažovat konkrétně logicky je předpokladem pro zvládnutí učiva v tomto období. Dítě potřebuje pro své uvažování názornou ukázkou nebo něco, co zná ze své vlastní zkušenosti, ze svého života. Myšlení je vázané na realitu. K poznávání, k pojmenování, k třídění předmětů slouží viditelné znaky, shodnost použití (např. jablko a hruška slouží k jídlu).

Čas má pro dítě konkrétní význam, který posuzuje ve vztahu k určitým situacím. Rozumí pojům zítřka, včera.

U dítěte okolo sedmi let se vyvíjí řadové korespondence (přiřadit k různě velkým panáčkům hůlky a batohy odpovídající velikosti) nebo řazení podle dvou hledisek (zařadit do dvojvýchoďné tabulky listy stromů podle jejich velikosti a jejich barevného odstínu). (Piaget, 2001) V uvažování dítěte se uplatňuje induktivní přístup, což znamená, pokud dítě

např. vidí strakatou kočku, bude si myslet, že všechny kočky jsou strakaté, dítě dochází k zobecnění.

U dětí se objevuje přesvědčení, že všechno má nějakou příčinu, tato příčina musí být jasná a pro dítě srozumitelná. Dítě dovede uvažovat pouze o tom, co zná, co je konkrétní a realné, skutečnost přijímá takovou, jaká je.

V první třídě mají děti vytvořenou následující představu o číselném pojmu:

- Číselný počet nepřesahuje deset, nejčastěji děti dokáží spočítat pět jednotek. Dítě potřebuje k počítání názor, děti počítají na prstech, na počítadle, s kolečky, s názornými předměty (fazole, pastelky, korálky a další).
- Dítě dokáže vyjmenovat číselnou řadu, ale většinou to umí mechanicky, když se ho zeptáme, které číslo je před a za kterým číslem, bude mít problém toto číslo správně určit. Vlastní pochopení číselné řady, proč vlastně jdou čísla v tomto pořadí, je úkolem první třídy. Dítě musí pochopit, že větší číslo v sobě skrývá čísla menší.
- Podstatné pro rozvoj matematických dovedností je pochopení vztahů mezi čísly.
- Děti rozumí rovnosti, že dva rovná se dva (pokud jsou na obou stranách stejná čísla).
- Dítě chápe pojmy více a méně, musí však pochopit, že to není obecné pravidlo, že např. modrých kostek je více, ale vždycky to tak být nemusí.
- V první třídě je důležité porozumění komutativnímu a ekvivalenčnímu zákonu, to znamená, že při sčítání nezáleží na pořadí sčítanců ($1+2$ a $2+1$ je úplně to samé) a různé kombinace čísel mohou mít jeden stejný výsledek ($4+2$ a $3+3$).
- V první třídě si děti osvojují základní matematické operace – sčítání a odčítání, k tomu musí dítě chápat pojem čísla a vztahy mezi čísly, učí se schopnosti zacházet s čísly.
- Na konci první třídy se dokáže orientovat na číselné ose do dvaceti.

Paměť a pozornost

Pozornost je závislá na dosažení určité úrovně zralosti CNS. Koncentrace pozornosti je schopnost soustředit se žádoucím směrem po určitou dobu, dozrává na počátku školního věku a lze ji považovat za jednu ze složek školní zralosti. (Vágnerová, 2005) Délka soustředění je zatím krátká, žák se dokáže soustředit přibližně 7-10 minut, proto je vhodné v první třídě zařazovat krátké přestávky do výuky v podobě jiných činností (např. zazpívat si písničku, zacvičit si, vložit říkanku), vše by mělo navazovat na probírané učivo a nemělo by odbíhat od probíraného tématu. O přestávkách dochází k vybití nahromaděné energie, děti pobíhají, pošťuchují se. (Říčan, 2004)

Koncentrace pozornosti na zrakový podnět a sluchový podnět se liší. Koncentrace pozornosti na sluchový podnět je náročnější, protože je jen na krátký časový úsek, ale zrakový

podnět může být delší dobu. Pro žáka je toto velice obtížné, protože neumí ovládat zatím zaměření pozornosti.

Paměťová kapacita se v průběhu raného školního věku zvyšuje. 6leté děti si dokáží zapamatovat v průměru čtyři čísla, 7leté děti už pět. Podobné je to u slov a vět, 6leté dítě si zapamatuje šest slov. Více si děti pamatují, pokud mohou využít logických souvislostí.

Způsob, který slouží k lepšímu zapamatování a uchování informací, je opakování, které začínají používat děti na počátku školní docházky. Často pouze mechanicky opakuji probírané učivo, až při větším množství informací začínají využívat logických souvislostí. V raném školním věku se žáci nedovedou učit, paměť funguje spíše mechanicky, pamatují si to, co je zaujalo. Dovedou si opakovat pouze to, co znovu slyší a vidí, z paměti to zatím nedokážou, začínají chápat význam opakování, vědí, že čím více se něčemu naučí, tím lépe si to zapamatují.

Jazykové kompetence

Dítě, které nastupuje do školy, má dostatečnou slovní zásobu a potřebné jazykové dovednosti, které umí používat. Tato úroveň jazykových schopností je nezbytným předpokladem školní úspěšnosti žáka. (Vágnerová, 2005)

Slovník dětí se obohacuje o specifické pojmy, rozvíjí se stále slovní zásoba. Rozsah a kvalita slovní zásoby se rozvíjí působením rodiny, školy, vrstevníků, médií. Dítě zná význam slov, dokáže pochopit synonyma, protiklady, přirovnání, slovní zásoba je bohatá a různorodá. Dítě dokáže na otázku odpovídat celou větou, ne jednoslovně, dokáže popsat obrázek několika větami, vyprávět příběh nebo pohádku podle obrázků, dokáže obrázky seřadit podle dějové posloupnosti. Artikulační obratnost je v normě, dítě dokáže správně vyslovovat slova s párovými hláskami, artikulačně obtížná slova např. pampeliška, slova víceslabičná.

V celkovém řečovém projevu by mělo dítě užívat správně gramatická pravidla, správně skloňovat podstatná jména, užívat slovesa a přídavná jména, dodržovat slovosled věty.

Výslovnost v první třídě by měla být dobrá, pouze se můžeme setkat s dětmi, které zaměňují nebo vůbec nevyslovují hlásky L, R a Ř. Tato skupina dětí potřebuje více času na vývoj výslovnosti přibližně do sedmi let, po tomto roce už užívá všechny hlásky správně. (Kutálková, 2005) Na začátku první třídy se výslovnost u většiny dětí srovná. Pokud dítě v první třídě má problémy s výslovností i nadále, je důležité, aby rodiče vyhledali klinického nebo poradenského logopeda, který začne s okamžitou nápravou. Doba počátku školní docházky je doba, kterou bychom rozhodně neměli proměškat k nápravě poruch či nedostatků ve vývoji řeči. (Matějček, 1996)

Dítě v první třídě by mělo být schopno rozumění řeči, to znamená, pokud mu učitel řekne, že má jít k tabuli a napsat písmeno, dítě chápe, že má jít k tabuli a napsat písmeno a udělá to. Stejně tak můžeme dítěti dát úkol, aby vzalo z připravených geometrických obrazců např. čtverec, můžeme rozšířit na červený čtverec, položilo ho vedle modrého obdelníku. Dítě musí být schopné nám rozumět, co po něm žádáme.

Emoce

Zrání dětského organismu, především CNS, se projevuje zvýšením emoční stability a odolnosti vzhledem k zátěži, převažující ladění bývá vyrovnané. (Vágnerová, 2005)

V tomto období se rozvíjí emoční inteligence, děti jsou schopné lépe poznat své pocity. Emoční zkušenost se přenáší na jiné situace např. na školu, na vztah k učiteli. Pozitivní zkušenosti přispívají k kladnému očekávání, naopak negativní zážitky ze školy mohou vyvolat až strach ze školy.

Rodiče představují pro dítě emoční oporu, která je podstatná pro emoční a sociální rozvoj dítěte. Důležitá je komunikace mezi dítětem a rodiči. Hlavními aspekty této komunikace jsou empatie, poskytnutí sociální opory, sdílení, řešení konfliktů.

V období nástupu dítěte do školy usnadňuje adaptaci na školu a povinnosti s tím spojené, emoční zralost. (Vágnerová, 2005) Ve škole musí dítě plnit určité požadavky školy jako instituce a zároveň plnit požadavky rodičů. Dítě si potvrzuje své kvality, potřebuje být pozitivně hodnoceno, aby dosáhlo osobní přijatelnosti a nevyskytly se pocity méněcennosti.

Autoregulační mechanismy

V období raného školního věku dochází k vývoji autoregulačních mechanismů. Dítě musí být schopné se podřídit určitému příkazu, např. v době vyučovací hodiny si nemůže hrát, musí se naučit prát s překážkami, s nezdarem. (Říčan, 2004) Dítě v první třídě chce mít dobré známky, avšak bez pomoci rodičů toho nemůže dosáhnout. Nedokáže ještě přiměřeně posoudit, kolik času se má věnovat učení, jakou strategii použít při učení, chybí mu zodpovědnost a sebekontrola. Dítě potřebuje v první třídě být vedeno a kontrolováno svými rodiči, rodiče by měli být důslední v dodržování školních povinností svého dítěte.

Socializace

Důležitým socializačním mezníkem dítěte je vstup do školy, škola bude dítě rozvíjet podle svého způsobu hodnot a norem, tento způsob může být odlišný od hodnot a norem jeho rodiny. Dítě se podřizuje škole jako instituci s jasně danými pravidly. Nástup do školy je pro dítě změnou a přináší spoustu nových požadavků, povinností vzhledem ke škole. Zvládnutí požadavků umožňuje školní připravenost. (Vágnerová, 2005)

V první třídě se dítě seznamuje s lidmi mimo rodinu, s učitelem, se spolužáky. Na počátku školní docházky jsou pro rozvoj dětské osobnosti důležité tyto oblasti:

- Rodina – představuje základní sociální a emoční zázemí. Před nástupem do školy získává dítě psací stůl, aktovku a další pomůcky a vybavení do školy, to vše symbolizuje změnu jeho sociálního postavení.
- Škola – je institucí vysoce společensky uznávanou, ve které dítě získává předpoklady k dalšímu společenskému uplatnění. Ve školním prostředí se dítě zpočátku musí naučit orientovat, prostředí školy má jasnou strukturu, s kterou se dítě seznamuje (kde je chodba, šatna, jídelna, jeho třída). První dny ve škole by měl učitel se žáky projít školu a seznámit je s prostředím školy, sdělit žákům pravidla, která musí všichni žáci dodržovat (např. o přestávce si mohou hrát v herně, nesmí v herně křičet a jíst a další pravidla), která stanovuje školní řád. Důležitou místností se stává záchod, je to jediné místo, kde může být dítě samo, na záchodech se děti často scházejí a probírají zde důvěrné rozhovory.
- Vrstevnická skupina – s vrstevníky se dítě identifikuje, rozvíjí se zde vztahy mezi dítětem a vrstevníky, dítě se s nimi může srovnávat a snažit se dosahovat stejných výsledků jako oni. Žák se setkává se svými spolužáky ve třídě, ve školní lavici, v herně, na hřišti, zde všude dochází ke kontaktu s jeho vrstevníky.

Dítě se stalo školákem, tím se ocitá ve dvou rolích žák a spolužák, získalo novou společenskou hodnotu, ale v podstatě se nezměnilo. Velice mu záleží na tom, aby rodiče měli zájem o jeho školní práci, aby s ním sdíleli jeho starosti, radosti, úspěchy a neúspěchy, aby byli na jeho straně. (Matějček, 1996)

2.2.2 Aktuální stav žáka

Na školní úspěšnost má velký vliv osobnost samotného žáka, jeho aktuální stav, temperamentové a charakterové vlastnosti, jeho schopnosti, dovednosti.

Na žáka působí při vyučování několik činitelů, které mohou ovlivnit jeho výkon.

- Pracovní prostředí ve třídě – teplota, vlhkost vzduchu, osvětlení, barvy, hluk. Pokud je třída přetopená, nevyvětraná, se špatným osvětlením, z venku je slyšet hluk, tak u žáka mohou tyto faktory vyvolat únavu, podrážděnost, ztrátu pozornosti, horší náladu.
- Únava – je stav organismu, při němž se snižuje fyzický a intelektový výkon, zpomalují se reakce, stoupá počet chyb, žák nedokáže vyřešit úlohy, které by v lepším stavu zvládl. Vzniká pocit malátnosti, lhostejnosti, podrážděnosti, klesá žákova motivace k učební činnosti, narušuje se pozornost. (Čáp, 1997) V průběhu dne se mění výkonnost žáků, vhodné jsou přestávky, které zmenšují únavu. U dětí v prvním ročníku nastupuje únava často už po druhé

vyučovací hodině, proto je vhodné první dvě hodiny ráno věnovat předmětům český jazyk nebo matematika a poslední dvě hodiny výchovám. Žáci jsou unaveni více na konci týdne (pátek) a na konci školního roku (červen) už je patrná také únava.

- Nemoc – běžné krátkodobé nemoci např. angína, rýma, nebo dlouhodobé nemoci, mohou ovlivnit výkon žáka.

- Smyslové vady, vady řeči, tělesné postižení

- Lehké mozkové dysfunkce a specifické poruchy učení

- Temperament – každý z žáků má určitý typ temperamentu, u někoho převažuje jeden typ, někdo může vykazovat kombinaci temperamentu. Cholerické děti jsou nápadné svou živostí a slabou kontrolou svých afektů a pohybů. Sangvinické dítě může být hodně živé, neukázněné. Melancholické a flegmatické děti bývají přijímány učiteli lépe, protože jsou klidné, tiché, hodné. Bývají však pomalé.

- Schopnosti a dovednosti – žák má mít rozvinuté určité schopnosti a dovednosti při nástupu do školy. Pokud tyto schopnosti a dovednosti nejsou rozvinuté, vznikají problémy v učení.

2.2.3 Školní zralost a připravenost

Školní zralost a připravenost jsou jedním z důležitých předpokladů úspěšnosti ve škole. Pojmy vyjadřují optimální somato-psycho-sociální vývoj dítěte, který je předpokladem školní úspěšnosti. (Švingalová, 2003)

Školní zralost je v oblasti školské legislativy chápána jako podmínka pro zahájení povinné školní docházky po dovršení šestého roku věku, kdy má být dítě „ tělesně i duševně přiměřeně vyspělé“. Podle vývojové psychologie se jedná o stav dítěte projevující se v takové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy.(Průcha, Walterová, Mareš, 2003) Školní zralost zahrnuje zralost organismu a CNS a zároveň zralost rozumovou, citovou, sociální. Školní zralost se projevuje v přiměřené psychické stabilitě a odolnosti vůči zátěži (Švingalová, 2003) S pojmem školní zralost se pojí pojem školní připravenost.

Školní připravenost je komplexní charakteristika, která zahrnuje jak úroveň biologického a psychického vývoje dítěte, tak dispozice vytvářené na základě učení a vlivem konkrétního sociálního prostředí. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003) Školní připravenost zdůrazňuje výchovné a socializační hledisko a kompetence vázané na učení, které predisponují dítě k úspěšnému zvládnutí požadavků školy. (Švingalová, 2003) Školsky připravené dítě respektuje roli učitele, podřídí se normám školy, komunikuje s ostatními dětmi ve třídě, respektuje, že má povinnost vůči škole.

Pokud dítě není pro školu zralé, může se u něho po nástupu do první třídy objevovat zvýšená dráždivost, emoční labilita, snadná unavitelnost, poruchy pozornosti. Dítě začne reagovat na přetěžování pláčem, zvracením, bolestmi břicha, rušivým chováním a dalšími projevy.

Pokud dítě není pro školu připravené, tedy nemá osvojené vzorce chování, jak se má ve škole chovat, jak se chovat k učiteli, k spolužákům, nezískalo znalosti, návyky a dovednosti potřebné pro žáka první třídy, může být ohroženo školní neúspěšností v prvním ročníku základní školy.

Při zjišťování školní zralosti a připravenosti se používají různé metody. Jedná se např. o Jiráskův test školní zralosti, který se skládá ze tří subtestů – kresba mužské postavy, nápodoba psacího písma a obkreslování skupiny teček. Další metodou je Test verbálního myšlení, který se zaměřuje na myšlenkové operace, řeč a získané vědomosti a Reverzní test, který zjišťuje úroveň zrakové diferenciaci (zrcadlové tvary).

Při posuzování školní zralosti a připravenosti musíme postupovat komplexně a na posuzování, zda je dítě zralé a připravené na vstup do první třídy, se musí podílet tým odborníků.

Při posuzování školní zralosti a připravenosti můžeme rozlišit několik hledisek. Jedná se o hlediska: biologické, kognitivní, emoční, morální, motivační, sociální.

- Biologické – podle biologického hlediska posuzujeme somatický a zdravotní stav dítěte. Na posuzování se podílí pediatr nebo odborný lékař neurolog, psychiatr, foniatr a další. Za biologické hledisko lze považovat chronologický (fyzický) věk dítěte. (Švingalová, 2003) Vstup do školy je u nás v ČR stanoven šestým rokem věku dítěte ke dni 31.8. Dítě může nastoupit k základnímu vzdělávání ve věkovém rozmezí od šesti do sedmi let, nejdéle však v osmi letech a to v případě, že je povinná školní docházka odložena.

Pokud posuzujeme dítě z biologického hlediska, budeme posuzovat tzv. filipínskou míru. Filipínská míra - pravá ruka natažená přes vzpřímenou hlavu dosáhne na levý ušní lalůček a naopak. Výsledkem této míry je, že končetiny rostou rychleji než růst obvodu hlavy.

Jedním z měřítek posuzování biologického hlediska je vztah mezi poměrem výšky a váhy a školní zralostí (výška dělená váhou se rovná růstovému roku). Jedná se o Kapalínův index. Pokud u dítěte vyjde hodnota vyšší než sedm, můžeme usuzovat na lepší školní prospěch. (Švingalová, 2003)

- Kognitivní – kognitivní hledisko zahrnuje vyšetření inteligence a dalších kognitivních procesů a řeči, zjišťuje se lateralita, obecná informovanost dítěte (znalost barev, představa číselné řady do deseti, pojmy více a méně, prostorová orientace a další). Na posuzování školní

zralosti a připravenosti podle tohoto hlediska se podílí psycholog ve spolupráci se speciálním pedagogem a učitelka z mateřské školy.

- Emoční – emoční hledisko zahrnuje sebekontrolu citů, impulsů. Sebekontrola je podstatná pro udržení kázně. Dítě by mělo zvládnout na určitou dobu separaci od rodiny.
- Morální – podle morálního hlediska předpokládáme, že dítě chápe normy a hodnoty. Dítě chápe, co je dovoleno a co nesmí, že při porušení norem může být potrestáno. U dítěte funguje svědomí se zvnitřněnými příkazy a zákazy.
- Motivační – motivační hledisko představuje zralost pro plnění úkolů, cílevědomosti, vytrvalosti, schopnosti dokončit zadaný úkol nebo činnost.
- Sociální – dítě by mělo být schopno přijmout roli školáka a s tím souvisí přiměřená samostatnost, schopnost pracovat s ostatními dětmi ve skupině, spolupracovat, přijmout autoritu učitele.

2.3 Rodina a školní úspěšnost žáka

Tuto kapitulu jsem zařadila do své bakalářské práce, protože rodinu a vztah rodiny ke vzdělání a školnímu výkonu můžeme považovat za jeden z faktorů, který podmiňuje školní úspěšnost žáka v prvním ročníku.

Představme si školní třídu. V této třídě se vzdělávají žáci přibližně stejného věku, ale každé z těchto dětí vyrůstá v úplně jiné rodině. Rodiny se mohou odlišovat počtem členů, rodina může být úplná nebo náhradní, rodiny se mohou lišit etnicky, jinou sociální úrovní, vzděláním rodičů, ekonomickou situací, úrovní bydlení atd.

Rodina je důležitou součástí identity školáka (v mladším školním věku). (Vágnerová, 2005) Rodina zahrnuje otce, matku, dítě a další členy rodiny. Všichni členové rodiny jsou významnou součástí rodiny, prožívají společné zážitky, situace, mezi sebou se velice dobře znají. Každá rodina má své každodenní rituály, které dodržují všichni členové rodiny a mají svůj význam. Společné rituály, zážitky, spojují rodinu a dítě je členem této rodiny, rodina pro něho představuje v současné době model světa.

Každá rodina, i ta nejprostší a nejchudší, dodržuje určité výchovné zásady. Ať už jsou vhodné nebo ne, jsou založeny na principech, hodnotách, tradicích, zvycích, přesvědčení a ideálech, které rodina vyznává. Tyto základní aspekty ovlivňují životní styl a utvářejí životní filosofii rodiny. Tato filosofie morálně udržuje rodinu s jejími vztahy, sociální chování a hospodaření. Rodiče, kteří přijali za svůj určitý soubor hodnot, se snaží převést tento soubor hodnot i na své potomky.

Pro dítě v první třídě je důležité, jakou hodnotu má pro rodinu vzdělání a školní úspěšnost. Termínem hodnota se označuje to, co společnost nebo určitá společenská skupina (rodina, národ) považuje jako důležité k životu. Hodnota něčeho je cena, kterou má určitá věc nebo jev pro jedince nebo společnost. (Švingalová, 2002)

Rodiče podporují již v předškolním věku u dětí zaměření na úspěch. Dítě prožívá prožitek úspěchu, který má velký vliv na jeho dětské uvažování. Hodnotu vlastního úspěchu posiluje ocenění rodiči, kteří představují pro dítě významnou autoritu, toto ocenění má větší váhu než samotný úspěch. (Vágnerová, 2005)

Pokud rodina považuje školní úspěšnost a vzdělání za vysoce ceněnou hodnotu, bude se dítě snažit o dosažení dobrých výkonů ve škole, protože vzdělání mu dává smysl se snažit a dosáhnout školního úspěchu. Rodina je pro dítě v tomto období nejvýznamější, rodiče představují rozhodující autoritu v postoji ke škole a dítě přejímá postoj rodičů ke škole.

Opakem jsou děti, které přicházejí do školy z rodin, ve kterých je školní úspěšnost vlastně nepodstatná, nemá vysokou nebo žádnou hodnotu. Takové dítě vstupuje do prvního ročníku bez zájmu o vzdělávání, dítě nemá důvod se ve škole snažit, školní úspěšnost pro něho nemá hodnotu (daleko větší hodnotu má např. být úspěšný v tanci). Velice často tyto děti zažívají ve škole neúspěch, protože jim školní úspěšnost nestojí za překonávání překážek, nechápou smysl a význam školního vzdělávání. Rodina svým postojem ke vzdělávání způsobí, že žák, i když může být inteligentní se všemi předpoklady pro výborný prospěch, bude hodnocen známkami horšími a v lepším případě se alespoň v budoucnu vyučí řemeslu.

Rodiče chápou školu jako místo učení, výkonu, který potvrzuje jeho pozitivní efekt. (Vágnerová, 2005) Rodiče velice často promítají své vlastní naděje a zkušenosti se školou. Vzpomínají samy na to, jaké to bylo, když chodili do školy. Snaží se, aby jejich dítě bylo úspěšnější ve škole než byli oni sami. Pro rodiče je škola místem plnění povinností, nezbytným předpokladem k dalšímu rozvoji, ke společenskému uplatnění a tyto zkušenosti předávají svým dětem. Škola může být rodiči chápána jako zátěž, kterou však dítě musí zvládnout.

Rodiče mají různá očekávání od svých dětí a dítě tato očekávání může, ale nemusí splnit. Školní úspěšnost dítěte je většinou rodičů chápána jako potvrzení jejich vlastních kvalit a je jednou z variant uspokojení potřeby seberealizace. (Vágnerová, 2005)

Existují rodiny, kde má každý člen rodiny vystudovanou vysokou školu nebo byl ve škole školsky úspěšný a tudíž se předpokládá od dítěte, že bude školsky úspěšné a později půjde také studovat vysokou školu. V tomto případě se dostává dítě do nelehké situace a především

v tom případě, pokud postrádá schopnosti a dovednosti potřebné k dosažení výkonu, který se od něho očekává.

Dalším případem jsou rodiny, ve kterých rodiče nebyli školsky úspěšní, a tak promítají do svého dítěte své ambice a touhy, kterých oni sami nedosáhli, ale požadují to od svého dítěte. V tomto případě je dítě v těžké situaci, pokud totiž nenaplní touhu rodičů, vlastně rodiče zklame, takové dítě pocítuje strach z neúspěchu a může to končit i psychosomatickými problémy.

Jedním z faktorů, který může mít vliv na školní úspěšnost dětí, je vzdělání rodičů. Rodina, v níž alespoň jeden z rodičů má dokončené středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání, zpravidla kladně hodnotí vzdělání. (Čáp, 2007) V takové rodině je dítě podporováno k lepším školním výsledkům, školní vzdělání představuje vysokou hodnotu. Tyto rodiny jsou velice často podnětné, poskytují dítěti dostatek podnětů, aby se rozvíjelo, komunikují s dítětem, ve volném čase se dítěti věnují, dítě podporují v jeho volnočasových aktivitách (např. kroužek klavíru, sportovní kroužek). Opakem jsou rodiny nepodnětné, které neposkytují dítěti dostatek podnětů, aby se mohlo rozvíjet. V těchto rodinách převládá nezájem o dítě, který může být dán právě nízkým často nedokončeným základním vzděláním. Komunikace v těchto rodinách je omezená na základní jednoduchý slovník, který je chudý. Rodiče často neumí psát, číst, jejich výslovnost je provázená agramatismy [tzn. jednotlivý projev nesprávného gramatického vyjádření, např. vynechání předložky, nesprávné skloňování. (Dvořák, 2001)] a špatnou výslovností. Dítě není podporováno ve volnočasových aktivitách, rodiče si s ním nepovídají, komunikace je omezena jenom na příkazy a zákazy, toto vše působí negativně na dítě v jeho dalším intelektovém i citovém vývoji. Mohou se vyskytnout i rodiny, kde je vzdělání rodičů středoškolské nebo vysokoškolské, ale rodiče nemají na dítě čas, nevěnují mu dostatečnou pozornost, tyto rodiny řadíme mezi nepodnětné, protože dítěti neposkytují dostatek podnětů.

V rodinách se může objevovat představa, že každý člen rodiny je předurčen k nějaké činnosti v budoucnu. Tato představa vůbec nemusí být pravdivá. S touto představou souvisí i představa o školní úspěšnosti. (Vágnerová, 2005) Pokud jsou rodiče rozhodnutí, že jejich dítě se vyučí např. řemeslu truhláře, protože všichni muži v rodině jsou truhláři, předpokládá se, že dítě nemusí mít vynikající prospěch, stačí známky horší. Přitom tento žák může být inteligentní, s předpokladem vysokoškolského studia se všemi předpoklady stát se např. úspěšným lékařem, ale to je v rozporu s představami rodičů. V tomto případě by měli rodiče sledovat, co jejich dítě baví, v čem je dobré, co by ho zajímalo, rozvíjet ho v mnoha oblastech a nechat své dítě samo rozhodnout, čím chce být.

V rodinách s více dětmi můžeme pozorovat srovnávání dětí. Školní úspěšnost staršího sourozence ovlivňuje postoj rodičů k ostatním sourozencům. Mladší děti bývají srovnávány se starším sourozencem.

Podstatnou složkou přípravy na školu je v prvním ročníku domácí příprava. Dítě v tomto období potřebuje neustálou kontrolu svých školních povinností, učí se pravidelnému režimu, kdy psát domácí úkoly, s kým a jak dlouho, učí se vytrvalosti, domácí příprava musí mít pro dítě jasně stanovený řád. Rodiče by v této fázi přípravy na školu neměli polevovat a opravdu být důslední. Zároveň společná příprava na školu posiluje v dítěti pocit, že rodičům na dítěti záleží a na jeho školním úspěchu. Nejčastěji bývá tím, kdo pomáhá dítěti s úkoly do školy, kdo kontroluje, dodává pocit odvahy a bezpečí, matka. Pravidelná a kvalitní domácí příprava je jedním z faktorů podstatných pro školní úspěšnost.

Role otce je velice důležitou rolí pro dítě v tomto období. Otec učí své děti respektovat pravidla, přijmout prohru, spolupracovat a prosadit se, funguje jako opora dětské samostatnosti, sebedůvěry, podporuje děti, aby se nebály zkusit něco nového. Všechny tyto poznatky jsou důležité k dosažení školní úspěšnosti ve škole.

2.4 Škola

Školní úspěšnost, jak už název napovídá, je úspěšnost vazaná na školu, ve škole na žáka působí několik faktorů, které mají vliv na školní úspěšnost žáka. V této kapitole se zaměřím na tyto faktory, které podmiňují úspěšnost u žáka. Mezi tyto faktory patří osobnost učitele, klima třídy a klima školy, učitelovo hodnocení žákovy školní práce a motivace žáků v průběhu vyučování.

2.4.1 Osobnost učitele

Učitel je jeden ze základních činitelů výchovně vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný, spoluzodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu. (Kutínová, Wiedenová, Liberec 2001)

Učitel, při své práci se žáky ve výchovně vzdělávacím procesu, promítá do své práce celou svou osobnost, ovlivňuje motivaci žáků k učení a k školní práci. Učitelské povolání vyžaduje od učitele samostatnost, verbální pohotovost, pružnost, tvořivost, toto povolání je náročné na stabilitu, odolnost a sílu osobnosti, na jeho energii. Učitelé jsou lidé, kteří mají velkou potřebu a zájem pracovat s lidmi, mají pocit zodpovědnosti za vývoj druhých, především dětí. Jaké osobnostní vlastnosti by měl mít učitel, který vede své žáky ke školní úspěšnosti? Učitel by měl být trpělivý, rozumějící a pomáhající dětem, se smyslem pro humor, poskytující jim

určitou volnost, spravedlivý, s přátelským postojem k žákům. (Kutínová, Wiedenová, Liberec 2001)

Rysy osobnosti učitele

U učitele můžeme rozlišit několik rysů jeho osobnosti, které jsou důležité pro školní úspěšnost žáka. Jsou to:

- Vřelost – vřelost se projevuje milým, laskavým, přátelským chováním, které žáky podporuje, povzbuzuje k plnění úkolů. Vytváří se podmínky pro uvolněné vztahy a kooperaci mezi žákem a učitelem a jednotlivými žáky mezi sebou. Vřelost je velice důležitým rysem osobnosti každého učitele a především v prvním ročníku základní školy, kdy malý školák se teprve socializuje do role školáka, potřebuje získat pocit, že škola je přátelská, pozitivní, že mu zde nehrozí žádné nebezpečí (především úzkostné děti). Vřelost ovlivňuje žáky s větší orientací na přátelství, u žáků, kteří jsou spíše orientováni na sebeprosažení, se již tolik neuplatní.

- Integrita osobnosti – integrita osobnosti učitele se projevuje v jeho stabilitě, sebedůvěře, sebeocnění, v racionálním přístupu k pedagogickým situacím.

Emocionální stabilita – emoční stabilita je velice podstatným rysem osobnosti učitele. Na učitele působí obrovské množství stresorů, problémů v osobním životě a v práci s kolegy nebo se žáky a další. Učitel musí být schopen tyto problémy nevnášet do výuky a oddělovat své problémy od samotného vyučovacího procesu s dětmi. Učitel musí působit pozitivně na děti, ovládat své emoce, reagovat přiměřenou intenzitou citů a vzrušivostí. Učitel, který je vzrušivý, proměnlivý, náladový, nedovede se ovládnout, vytváří pro žáky stresující prostředí, ve kterém žáci nevědí, co mají od učitele očekávat. U žáků v prvním ročníku základní školy je emocionální stabilita velice potřebná, tyto děti často něco nesvedou, něco se jim nepodaří, často se ptají na otázky, potřebují klidné a jasné odpovědi. Od učitele se předpokládá klid a porozumění situaci, ovládnutí svých emocí.

Sebedůvěra – učitel potřebuje znát svou cenu, mít o sobě kladné sebehodnocení, sebedůvěru, dostatek síly a energie. Na žáky působí negativně, pokud je učitel pasivní, nevěří si.

Racionální – učitel se dostává velice často do pedagogických situací, které musí řešit. Při řešení daných situací by měl jednat realisticky.

- Dynamismus osobnosti – velice často se stává, že učitel musí rychle reagovat na danou situaci. Proto je důležitým rysem osobnosti učitele dynamika, rychlá reakce na vzniklou situaci a změny, rychle se dokázat přizpůsobit. Učitel si může dobře naplánovat hodinu, mít připravené pomůcky, postup hodiny, avšak najednou dojde k situaci, kterou nepředpokládal, např. dvě děti se poperou mezi sebou nebo žák nerozumí zadanému úkolu nebo probíranému

učivu. Učitel by měl reagovat pružně a rvačku vyřešit např. usmířením obou dětí, žákovi, který nerozumí probírané látce, učivo znovu vysvětlit nebo najít jinou alternativu. Každý učitel ve své praxi každý den řeší tyto nebo podobné náhodné situace a je proto nezbytné, aby se dokázal změnám přizpůsobit a nebyl pasivní.

- Dominance – učitel by měl mít přiměřenou dominanci. Podíl přiměřené dominance učitele v interakci s žáky se jeví jako pozitivní prvek efektivity jeho pedagogického působení především na základní škole. (Kutínová, Wiedenová, Liberec 2001)

Učitel by měl být schopen dát žákům jasné instrukce, co mají dělat a co se od nich očekává. Před žáky vystupuje učitel rozhodně, s jasnými požadavky a s jasným hodnocením, měl by si udržet ve vyučovací hodině kázeň, mít jasně stanovená pravidla, co žáci v hodině mohou a taky tato pravidla vždy dodržovat a jít sám dětem příkladem. Žák musí cítit jasně stanovené hranice. Pokud žák neví, co může od učitele očekávat, učitel má proměnlivé požadavky a hodnocení, žáci jsou nejistí a vytváří se prostředí nevhodné k práci. Především žáci v prvním ročníku základní školy získávají návyky, jak se mají ve škole chovat, dostávají jasné příkazy a zákazy, učí se, že ve vyučovací hodině se nemluví, pouze pokud ho učitel vyvolá, když žák chce odpovědět, musí zvednout ruku a přihlásit se a mnoho dalších. V prvním ročníku musí učitel dodržovat jasně stanovená pravidla a tato pravidla dodržovat důsledně, v opačném případě by to vedlo k nejistotě dětí a nekázi ve třídě.

Pro žáky není vhodný učitel, který má vysokou dominanci. Učitel s vysokou dominancí se projevuje neustálou silnou kontrolou žáků, žáci tak nemají prostor se sami rozvíjet, brzdí to jejich samostatnost a tvořivost.

Schopnosti a dovednosti učitele

Pedagogickou činnost ovlivňují nejen rysy osobnosti učitele, ale také pedagogické schopnosti a dovednosti.

Mezi pedagogické schopnosti učitele patří:

- Didaktické schopnosti – učitel dokáže probírané učivo žákům předat tak, aby ho žáci pochopili, aby se učivo stalo pro žáky zajímavé a měli snahu se dozvědět více, aby učitel motivoval žáky svým výkladem učiva k dalšímu samostatnému učivu. Na prvním stupni základní školy a především v prvním ročníku základní školy je tato schopnost u učitele velice žádoucí. Při práci se žáky je potřeba střídat často a pravidelně činnosti, snažit se o to, aby si učivo sami vyzkoušeli a nejen, aby učitel sděloval ústně učivo, např. při čtení pohádky O Budulínkovi, o pohádce povídat, zahrát si jí, určit každé dítě nějakou postavou nebo věcí, zapojit řeč, monology, dialogy, připojit výtvarnou výchovu a pracovní činnosti (pohádku

namalovat, vyrobit z kartonu postavy, vymodelovat). Důležité je, aby probírané učivo děti bavilo, pochopili ho a motivovalo k další práci.

- Konstruktivní schopnosti – na základě předvídání reakcí žáků umožňují připravit vyučovací a výchovné postupy. Předpokladem je pružnost v přijímání nových postupů.

- Expresivní schopnosti – jedná se o srozumitelné vyjádření učitelových myšlenek, postojů a citů verbálně a neverbálně.

- Komunikativní schopnosti – jedná se o interakci mezi učitelem a žákem. Komunikativní schopnosti umožňují najít učiteli přístup k žákům, jak s nimi komunikovat, jak jim porozumět.

- Organizační schopnosti – organizační schopnosti uplatní učitel při organizaci své práce, jak si rozvrhne vyučovací hodinu, přípravu na hodinu, mimoškolní aktivity s dětmi.

- Schopnost percepční – učitel musí být objektivní ve vztahu k žákům a dokázat jim porozumět.

- Schopnost sebereflexe – je to uvědomování si, popis, analýzy a hodnocení vlastních zkušeností z řešených pedagogických situací a problémů, v nichž s dovednostmi uplatňují. Pro účinnou sebereflexi učitel potřebuje zpětnou vazbu o své pedagogické činnosti, kterou získává např. podle hodnocení kolegů, kteří hospitují v jeho hodinách. (Kyriacou, 2004)

Mezi pedagogické dovednosti patří podle Kyriacou (2004) :

A/ Plánování a příprava

- plán vyučovací hodiny musí mít jasně stanovený cíl, čeho chceme v hodině dosáhnout

- obsah, metody a struktura, zvolené pro vyučovací hodinu volíme tak, aby odpovídaly probírané látce v hodině

- vyučovací hodina by měla navazovat na dřívější výuku a umožňovala návaznost učiva

- pomůcky a jiné materiály by měly být včas připraveny

- v procesu plánování je zapotřebí brát v úvahu situaci žáků

- hodina má být uspořádána tak, aby probírané učivo upoutalo a udrželo pozornost žáků, jejich zájem a aktivitu ve výuce

B/ Realizace vyučovací hodiny

- učitel projevuje jistotu, sebedůvěru, vzbuzuje svým chováním zájem o výuku

- výklad učiva prezentuje jasně a srozumitelně, formou odpovídajícím potřebám žáků a podle úrovně žáků

- učitel se ptá všech žáků ve třídě na otázky, snaží se všechny žáky aktivovat

- k podporování učení využívá učitel vhodné učební činnosti

- žáci se aktivně účastní hodiny a mohou organizovat svou vlastní práci

- učitel respektuje myšlenky a názory žáků, podporuje jejich vyjadřování
- práce, kterou učitel zadá, je přiměřená žakovým potřebám
- pomůcky a jiné materiály jsou využívány účelně

C/ Řízení vyučovací hodiny

- začátek hodiny je hladký a rychlý, měl by navodit kladný postoj k činnostem, které budou následovat
- snahou učitele je udržet pozornost žáků, jejich zájem a zapojení do činnosti
- učitel během hodiny sleduje své žáky a jejich pokroky
- učitel poskytuje svým žákům zpětnou vazbu, aby je povzbudil v jejich práci
- přechody mezi jednotlivými činnostmi jsou bezproblémové
- každé činnosti je věnován určitý čas, ten je rozvržen dostačujícím způsobem
- v případě, že je to nutné, učitel pozmění plán výuky
- závěrečná fáze hodiny je dobře využita, mělo by následovat shrnutí, zhodnocení celé hodiny

D/ Klima třídy

- klima ve třídě je uvolněné, orientované na splnění úkolů
- učitel žáky podporuje a povzbuzuje k dalšímu učení
- vztahy mezi učitelem a žáky jsou založeny na vzájemné úctě, dobrém a důvěrném vztahu
- učitel poskytuje žákovi zpětnou vazbu
- vzhled učebny, celkový dojem učebny podporuje kladné postoje žáků k vyučování a usnadňuje tím činnosti ve vyučování

E/ Kázeň

- ve třídě je vytvořen řád na základě kladného klimatu třídy a na dobrém řízení hodiny
- učitel má přiměřenou autoritu u svých žáků a žáci tuto autoritu uznávají a přijímají
- učitel žákům sděluje pravidla a své požadavky, které očekává v chování žáků
- učitel sleduje chování svých žáků a předchází nežádoucím projevům chování vhodnými kroky
- v případě výskytu nevhodného chování žáka nejprve prověří daný případ, prodiskutuje ho, nakonec dá rozřešení (trest, napomenutí, pomoc)
- učitel se vyhýbá konfrontacím

F/ Hodnocení prospěchu žáků

- práce žáků vyhodnocuje učitel pečlivě, vyhodnocené práce vrací včas
- vyhodnocení práce je pro žáka zpětnou vazbou, kterou získává od učitele, vyhodnocená práce může obsahovat chyby, které si žák opraví, ale zároveň by zpětná vazba měla žáka povzbudit k další práci, k posílení žákovi sebedůvěry (např. rada, individuální doučování)

- učitel k hodnocení používá více typově různých úkolů, od průběžného hodnocení až k celkovému, konečnému hodnocení
- učitel si vede záznamy o prospěchu a práci žáků
- žáci mají možnost podílet se na vlastním hodnocení své práce
- hodnocením prací žáků můžeme odhalit, kde mají žáci potíže, jaká je efektivnost vyučování
- učitel hodnotí učební dovednosti žáků

Interakce učitel a žák

V průběhu vyučovacího procesu na sebe reagují učitel a žák, vzájemně na sebe působí, hovoříme o interakci učitele a žáka. Cílem učitelova působení na žáka je, aby si žák osvojil zadané učivo. Současně žák působí na učitele tím, jak si dané učivo osvojil. Interakce mezi učitelem a žákem by měla zahrnovat vcítění jeden do druhého, chápat se navzájem, spolupracovat. Pro školní úspěšnost žáka je kladná interakce mezi učitelem a žákem velice podstatná. Žák navazuje kontakt s učitelem, který ústí v rozvoj žákovy osobnosti. (Kutínová, Wiedenová, Liberec 2001)

Interakci mezi učitelem a žákem ovlivňuje řada faktorů. Jedná se o tyto faktory:

- jasný a plynulý výklad učitele, organizace aktivity žáků, jasně stanovovat úkoly a požadavky
- z reakcí a výkonů žáků čerpat informace o vlastním pedagogickém působení na žáky, využívat zpětnou vazbu
- být k žákům vřelý, chápat potřebu žáků být úspěšný
- projevovat nadšení a osobní zájem o probírané učivo
- učitel se s žáky identifikuje, prožívá jejich úspěchy a neúspěchy

Dělení interakce žák – učitel je následující:

- Kooperativní interakce – jedná se o spolupráci mezi oběma účastníky, přičemž oba účastníci přijímají stejný cíl. K dosažení tohoto cíle oba spolupracují. Učitel tomuto cíli podřizuje svou pedagogickou činnost a žáci se snaží co nejefektivněji učit. (Kutínová, Wiedenová, Liberec 2001)
- Kompetitivní interakce – v interakci jde o soutěžení mezi oběma účastníky, účastníci mají společný cíl, ale pokud ho dosáhne jeden, druhý už cíle nemůže dosáhnout.
- Konfliktní interakce – účastníci sledují odlišné cíle, úspěch jednoho z účastníků vylučuje úspěch druhého

Pro žáka v prvním ročníku základní školy je nejideálnější kooperativní interakce z hlediska vývoje žáka, zbylé dvě interakce jsou zdrojem nesouladu mezi učitelem a žákem.

Na průběh interakce učitel – žák mají vliv jejich sociální role. Učitelova sociální role je dána jeho vztahem se žáky a současně žáků mezi sebou.

Role učitele je velice obtížná, učitel ve společnosti plní významnou funkci, připravuje žáky pro další život. Interakce mezi učitelem a žáky musí být založena na vzájemné spolupráci, důvěře, respektování obou partnerů interakce.

Komunikace učitel a žák

Děti v první třídě se učí, jak komunikovat ve škole. Dokáží převádět řeč ze svého slangu na řeč zdvořilou, podle toho s kým komunikují. Ve třídě, při vyučování používá žák formálnější způsob komunikace, který má jasně daná pravidla. Jedná se o následující pravidla:

- Učitel je dominantní osobou komunikaci a určuje její průběh.
- Učitel předkládá žákovi otázky, žák na otázky reaguje, odpovídá určitým způsobem.
- Učitel vysvětluje, vykládá učivo, žák poslouchá.
- Učitel odpovídá na dotazy svých žáků.

Žák se učí pravidlům komunikace s dospělými osobami (učitel, vychovatelka ve školní družině, ředitel), jak má požádat učitele o laskavost a další.

Hodnocení

Dětské sebehodnocení závisí na hodnocení rodiny a učitele. V tomto období je žák nekritický vzhledem k autoritě učitele a rodiny, hodnocení učitele a rodiny má velký význam.

Hodnocení rodiny bývá skreslené, projevuje se v něm citový vztah k dítěti. Naopak hodnocení učitele bývá objektivnější, kritičtější, dítě si musí dobré hodnocení vydobýt. Hodnocení učitele dává dítěti a rodině zpětnou vazbu o výkonu žáka. Podstatné je, aby rodina souhlasila s učitelovým hodnocením žáka, pro dítě má význam hodnocení rodiny i učitele, pokud by bylo v rozporu, učitel a rodina se dostávají do napětí.

Pozitivní hodnocení rodiny a učitele uspokojuje psychické potřeby dítěte:

- potřeba citové jistoty
- potřeba seberealizace, úspěch u dítěte posiluje jeho sebedůvěru
- potřeba orientace, co je žádoucí a nežádoucí

Školní hodnocení může být slovní nebo pomocí známek na stupnici od 1-5. Hodnotit můžeme pomocí různých technik, které nám pomůžou sledovat prospěch žáka. Kvalita školního hodnocení spolurozhoduje o celkové kvalitě školní práce. (Slavík, 1999)

Hodnocení slouží k následujícím cílům:

- Hodnocení je ukazatelem pro učitele, jak se mu podařilo dosáhnout zamyšlených výsledků.
- Hodnocení poskytuje zpětnou vazbu žákům o jejich výkonu ve vyučování.
- Hodnocení by mělo žáky motivovat k dalšímu učení a úspěchu ve výuce.
- Hodnocení slouží k posouzení, zda žák zvládnul probírané učivo a učitel může navázat na učivo nové nebo je potřeba se k probranému učivu vrátit a znovu ho vysvětlit.

Typy hodnocení jsou různé a je na učiteli, které hodnocení bude používat. Učitel by si měl stanovit cíl, kterého chce dosáhnout při výběru dané metody hodnocení. Při výběru metody hodnocení musí zvážit, jak moc je metoda vhodná pro děti v určité třídě.

Učitel hodnotí ve třídě: sledování práce žáků ve vyučování, jak spolupracují, zda se aktivně podílejí na hodině, jaká je jejich aktivita, dále hodnotí plnění zvláštních úkolů, domácích úkolů, patří sem písemky nebo desetiminutovky navržené učitelem, formální zkoušky (předem ohlášené, např. pololetní práce), sledovat u dítěte snahu. Školní úspěch by měl být posuzován podle toho, jak dítě plní zadané úkoly, písemky, jakou má snahu, zda rozumí probíranému učivu.

Učitel by si měl uvědomit, že každému dítěti nemusí vyhovovat určitá metoda hodnocení. Jsou děti, které rozumí probíranému učivu, jsou v hodině aktivní, snaží se, ale v testu neuspějí. Proto je na zvážení učitele, jakou zvolí metodu, zda si takového žáka nevyzkouší ústně nebo individuálně po odchodu dětí ze třídy a jiné.

Pokud učitel zvolí určitá kritéria hodnocení, měla by být jednoduchá s daným cílem, čeho chce učitel dosáhnout a měl by s hodnocením seznámit děti a jejich rodiče.

2.4.2 Klima školní třídy

Klima školní třídy je jedním z faktorů, který se podílí na školní úspěšnosti žáků. V této kapitole se zaměřím na klima školní třídy a jeho vliv na školní úspěšnost.

Klima školní třídy můžeme charakterizovat jako sociálněpsychologická proměnná, představující dlouhodobější sociálněemocionální naladění, zobecněné postoje a vztahy, emocionální odpovědi žáků dané třídy na události ve třídě. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003)

Klima třídy je velice důležité, protože má velký vliv na motivaci žáků a na jejich postoj k učení. Učitel by měl být schopen ve třídě utvořit pozitivní klima třídy, ve kterém se budou všichni její členové cítit dobře. Optimální klima třídy je takové, které je cílevědomé, uvolněné, vřelé, podporující žáky a se smyslem pro pořádek. Takové klima napomáhá procesu učení v podstatě tím, že vytvoří a udržuje kladné postoje žáků k výuce a také k jejich motivaci. (Kyriacou, 2004)

Pozitivní klima třídy můžeme ovlivnit :

- Průběh výuky, splnění úkolu – učitel svým vystupováním dává svým žákům jasně najevo, zda je probírané učivo důležité. Hodina by měla začínat úvodem, ve kterém učitel seznámí žáky s rozvrhem hodiny, která látka se bude probírat, co bude následovat po úvodu hodiny. Žáci tímto způsobem zjistí, co je čeká a mohou se připravit. Každá hodina by měla mít jasně pro žáky danou strukturu a učitel by se měl věnovat jednomu tématu, rozhodně není vhodné

přeskakovat z jednoho tématu na další, po jedné aktivitě na další, všechny aktivity by měly pozvolna navazovat a souviset s probíraným učivem, aby se žák dobře orientoval. Pokud učitel začne na začátku hodiny probírat různé organizační záležitosti, které nesouvisí s probíraným učivem, v žácích to vyvolává pocit, že probírané učivo není podstatné. V průběhu hodiny se snaží učitel upoutat žákovu pozornost využitím např. pomůcek, střídáním činností, změnou intonace hlasu atd. Hodina by neměla být ukončena dříve než má být. Na konci hodiny by měli mít žáci prostor na dotazování nejasného a mělo by následovat shrnutí vyučovací hodiny, tedy co se probíralo, proč, za jakým účelem (snažit se učivo navázat na praktický život, aby žáci viděli smysl probírané látky), zda se ještě k učivu v dalších hodinách vrátíme.

- Vztahy mezi žáky a učitelem – základem tohoto prostředí je uvolněný a klidný učitel. Pokud žák něco provede, je těžké avšak důležité zachovat klid a vše řešit v klidu bez křiku, v opačném případě dochází k napětí mezi žákem a učitelem.

Milé a vřelé prostředí navodí učitel svým zájmem o žáky, o jejich práci, poskytnutím např. individuálního doučování mimo výuku. Tím dává učitel najevo, že ho žák zajímá, že mu záleží na úspěchu žáka. Vhodné k udržení soudržnosti třídy jsou akce mimo školu, kde se žáci lépe poznají. K pozitivnímu ladění třídy přispívá také práce ve vyučovací hodině, která je spíše zaměřena na spolupráci, probíhá ve skupinkách.

- Pořádek ve vyučovací hodině – v průběhu vyučovací hodiny by žáci měli mít klid na práci, ostatní spolužáci by neměli vyrušovat povídáním, chichotáním se, klid v hodině je podstatný pro soustředění se na probírané téma.

- Vzhled učebny a složení třídy - klima třídy ovlivňuje celkový vzhled učebny. Učebna, která je čistá, světlá, útulná, dobře udržovaná, s nejrůznějšími pomůckami, dobře větraná, se správně rozvrženým nábytkem, pomáhá ke kladnému přístupu k vyučování. V učebně by se měly nacházet práce žáků, ať už výkresy, ručně vyrobené ozdoby, aby děti se podílely na výzdobě své třídy a byly hrdé na své výtvořky. Výzdoba může být v oknech, na dveřích, třída by však neměla být přepĺacaná. Ve třídě by měly být vystavené pomůcky pro výuku právě probíraného učiva, např. pokud se právě probírá ovoce a zelenina, můžeme si vystavit ve třídě několik kousků ovoce a zeleniny s názvy. Ve třídě můžeme vytvořit galerii fotografií z výletů, společných akcí, to vše udržuje pozitivní klima třídy.

Složení třídy vypovídá o tom, jaká třída bude. Žáci mohou být rozděleni do tříd podle různých kritérií. Jedním z nich může být rozdělení žáků podle dosahovaných výsledků. V malých městech, kde je menší počet žáků, mohou být malotřídky, ve kterých se setkávají děti věkově odlišné. Ve třídách mohou být také zastoupeni žáci nadprůměrní, průměrní a

podprůměrní. V současné době najdeme ve třídách děti z různých etnických skupin, společenských vrstev. Rozdílné složení žáků má vliv na vztahy mezi žáky ve třídě a na celkové klima třídy.

2.4.3 Klima školy

Klima školy se podílí na školní úspěšnosti žáka. Klima školy je sociálněpsychologická proměnná, která vyjadřuje kvalitu interpersonálních vztahů a sociálních procesů, které fungují v dané škole, tak, jak jí vnímají, prožívají a hodnotí učitelé, žáci, příp. zaměstnanci školy. Součástí klimatu školy je např. klima učitelského sboru, klima škol. tříd, celkového prostředí školy. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003) Na pozitivním klimatu školy se podílí celková atmosféra školy, klima jednotlivých tříd, prostředí školy, celkové uspořádání budov, zda je škola na vesnici, v centru města, počty dětí ve škole a složení dětí, hmotné vybavení školy.

2.4.4 Motivace žáků

Motivace je dynamický aktivizující proces, který určuje směr, intenzitu a dobu trvání aktivity (jednání, chování). Základním prvkem motivace je motiv. Motiv je vnější nebo vnitřní příčina, pohnutka, popud k činnosti (jednání), která aktivizuje činnost, řídí ji a udržuje. (Švingalová, 2002)

Ve vyučovacím procesu je k vytvoření kladného klimatu třídy potřeba motivace žáků k učení. Na motivaci žáků ve třídě působí: vnitřní motivace, vnější motivace a očekávání úspěchu.

Vnitřní motivace – vnitřní motivace se týká toho, do jaké míry se žáci zapojují do činnosti proto, aby uspokojili svou zvědavost a zájem o probírané téma nebo aby získali schopnosti a dovednosti při plnění požadavků, které jsou na ně kladeny. (Kyriacou, 2004) Velice vhodné je dát žákům na výběr z více témat, která je zajímají a tím podnítit jejich zájem a zvědavost.

Vnější motivace – vnější motivace je účast na činnosti s možností dosažení cíle, za který dostane odměnu. Odměnou může být pochvala rodičů, obdiv spolužáků a další. Odměny však musí být pro žáky zajímavé a žádoucí, nesmí poškodit ostatní žáky, kteří se také snažili, ale odměnu nakonec nezískali. Odměnou mohou být dobré známky nebo pochvala učitele za úspěch. Pochvala učitele by měla být upřímná, věrohodná, neměla by být používána často a pravidelně, ale opravdu v případě, že si to dotyčný žák zaslouží. V opačném případě, pokud učitel používá pochvalu často bez upřímnosti, která nesouvisí s přímým výsledkem nějaké činnosti, potom se pochvala míjí účinkem a pro žáka není motivujícím prvkem.

Očekávání úspěchu – žák si spíše vybírá takové úkoly, o kterých ví, že je může zvládnout. Někteří žáci si nevybírají pro ně jednoduché úkoly, ty nejsou pro ně motivující, ale spíše se

zaměří na úkoly těžší, které jsou pro žáka výzvou. Dobře jsou přijímány úkoly, které jsou sice obtížné, ale žák ví, že jsou zvládnutelné.

Vztahy se žáky a sebeúcta žáků

V kontaktu se žáky je potřeba, aby učitel jednal se žáky s úctou, vážil si jich. Každé dítě chápal individuálně a vážil si jeho jedinečnosti, všímal si kladných stránek žáka. Při kontaktu se žáky projevovat zájem o jejich aktivity mimoškolní a školní, naslouchat žákům. Především v prvním ročníku ZŠ žáci neustále hovoří s učitelem, ptají se ho, sdělují mu pro žáka důležité a podstatné informace, učitel je obklopen neustálými otázkami, na které by měl odpovídat, snažit se přiblížit dětskému světu. Pozitivní kontakt by měl být mezi učitelem a žákem oboustranný. Hodně záleží na osobnosti učitele, zda se mu podaří tento milý a vřelý vztah, založený na vzájemné úctě, vytvořit.

Především u žáků v prvním ročníku ZŠ (ale také na prvním stupni a zčásti na druhém stupni) záleží na učiteli, jakým vzorem bude pro své žáky. Pokud učitel od žáků očekává určitá pravidla, měl by je sám dodržovat. Může se jednat např. pokud chce učitel od žáků pečlivé psaní do sešitu, měl by sám pečlivě psát na tabuli, pokud učitel žádá od žáků cvičební úbor na tělesnou výchovu, měl by ho mít také. Učitel by měl být dobrým příkladem pro žáka.

Sebedůvěra, sebeúcta, důvěra ve vlastní učební schopnosti je pro žáka velice podstatná. Žák, který cítí, že pouze selhává, že se mu nic nedaří, učitel ho za nic nepochválí, takový žák prožívá pocit selhání, i když se snaží podávat nejlepší výkon, jakého je schopen. Pro žáka, který cítí pouze ve škole jenom selhání, se stává škola místem nepříjemným, místem, kam bude nerad chodit. Proto již v prvním ročníku ZŠ musíme zabezpečit, aby se tomu tak nestalo a žák chodil do školy rád, těšil se na nové poznatky, zkušenosti, věřil ve své schopnosti. Jsou-li komentáře a poznámky, týkající se žáků, převážně kladné, podporující, povzbuzující, pochvalné, oceňující, uvolněné, na rozdíl od negativních, tvrdých, útočných, dominujících a úzkost vyvolávajících poznámek, napomůže to značně budování sebeúcty žáků. (Kyriacou, 2004)

3 Praktická část

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části bude porovnat prospěch v jednotlivých předmětech u žáků v klasické první třídě s žáky z vyrovnávací první třídy, dále se zaměřit na vybrané faktory, které se mohou podílet na školní úspěšnosti žáků a pokusit se navrhnout řešení pro zlepšení školní úspěšnosti u školsky neúspěšných žáků.

3.2 Stanovení předpokladů

1. Lze předpokládat, že většina rodičů školsky úspěšných žáků má středoškolské vzdělání nebo vysokoškolské vzdělání.
2. Lze předpokládat, že většina dětí z podnětného sociokulturního prostředí je školsky úspěšná.
3. Lze předpokládat, že většina dětí s nedostatečně rozvinutými jazykovými kompetencemi je školsky neúspěšná.

3.3 Použité metody

3.3.1 Předvýzkum

Předvýzkumu se účastnily dvě učitelky základní školy z prvního stupně. Předvýzkum byl proveden v domácnosti u každého z respondentů před tím, než byl proveden průzkum na školách. Připravený dotazník (viz. Příloha č. 1) jsem respondentovi předložila a sdělila mu instrukce pro jeho vyplnění. Respondenta jsem poprosila, pokud nebude rozumět některé z otázek, aby mi řekl, co konkrétního by na otázce změnil nebo proč otázce nerozumí.

U první otázky „Rodina žáka je? a) úplná, b) neúplná, c) náhradní“ nebylo úplně jasné, zda do rodiny neúplné můžeme zahrnout i žáka, který sice žije v domácnosti s matkou, ale s nevlastním otcem. Proto jsem tuto otázku rozšířila a k odpovědi a) jsem připsala – manžel, manželka, druh, družka, nevlastní otec. Neúplnou rodinou se v dotazníku myslí rodina pouze s jedním rodičem, tedy matkou nebo otcem.

U otázky číslo osm „Složení třídy? a) Češi: b) jiná národnost:“ nebylo jasné, co doplnit, zda počet dětí s národností Češi nebo jenom zakroužkovat, že jeden žák je dané národnosti. Tuto otázku jsem také opravila a napsala pouze a) Češi b) jiná národnost, správná odpověď se pouze zakroužkovala.

Předvýzkum mi pomohl odstranit určité nedostatky v dotazníku a předešla jsem tím nejasnostem ve vlastním průzkumu u žáků na škole.

3.3.2 Dotazník

V bakalářské práci jsem použila metodu dotazníku u žáků z prvního ročníku základní školy. Typ dotazníku jsem zvolila nestandardizovaný s uzavřenými otázkami, celkem deset otázek. Dotazník byl stejný pro žáky z klasické třídy a pro žáky z vyrovnávací třídy.

Cílem dotazníku bylo zjistit, jaké je rodinné prostředí žáka (otázky č. 1-7) a jeho národnost, jaká je úroveň jeho jazykových kompetencí a zda má žák zdravotní postižení nebo zdravotní znevýhodnění.

Dotazník měl tři základní části:

a) Úvodní část

- tato fáze slouží k navázání kontaktu s dotazovanými. Učitelce jsem popsala cíl dotazníku, a sdělila jí, že dotazník je anonymní a odpovědi slouží pouze pro zpracování bakalářské práce. V úvodní části dotazníku byly uvedeny instrukce k jeho vyplnění, tyto instrukce si učitelka pročetla.

b) Hlavní část

- hlavní část dotazníku tvořily otázky, které sledovaly cíl dotazníku. Podle instrukcí v dotazníku učitelka odpovídala na otázky zakroužkováním odpovědí, s kterými souhlasila. Dotazník tvořily čtyři okruhy otázek. Každý okruh sledoval jeden cíl dotazníku. Otázky číslo 1,2,3,4,5,6 a 7 sledovaly stanovený cíl, jaké je rodinné prostředí žáka. Otázka č. osm sledovala, jaké národnosti je žák, otázka č. devět byla zaměřena na zjištění úrovně jazykových kompetencí žáka a poslední otázka se zabývala přítomností postižení nebo zdravotního znevýhodnění.

c) Závěr

- v závěrečné části jsem učitelce poděkovala za spolupráci a vybrala si všechny dotazníky. Návratnost byla 100%.

3.3.3 Studium dokumentace

V práci jsem použila metodu studia dokumentace. Prostudovala jsem si vysvědčení všech žáků z prvních ročníků za druhé pololetí a tyto známky ze všech předmětů jsem si vypsala do dotazníku pod zodpovězené otázky. V práci neuvádím pravá jména žáků, všechna jména v průzkumu jsou smyšlená.

3.3.4 Matematicko – statistické metody

Tyto metody slouží ke zpracování získaných údajů. Pracuje se s pojmy jako jsou procenta, medián, modus, směrodatná odchylka a další. Statistické údaje jsou číselné údaje o hromadných jevech, tj. čísla o různých skutečnostech (např. číselné údaje o počtu žáků ve vyrovnávací třídě). Matematická statistika vychází ze shromážděných statistických údajů, a zabývá se jejich matematickým zpracováním a rozbořem získaných výsledků.

V této práci jsem použila ke zpracování získaných dat relativní četnost. Relativní četnost se v praxi vyjadřuje v procentech, tedy číselnou hodnotu v procentech získáme vynásobením relativní četnosti stem (Polák, 1991). Podle získaných výsledných odpovědí učitelky jsem data zanesla do tabulky a spočítala procentuální zastoupení určitého jevu, které jsem zanesla do příslušného grafu. Potom jsem porovnála výsledky v procentech v klasické třídě s třídou vyrovnávací.

3.4 Popis zkoumaného vzorku

Tabulka č. 1: Rozložení žáků podle třídy

Výběrový vzorek tvořilo celkem 38 žáků z prvních ročníků základní školy. V klasické třídě se průzkumu účastnilo celkem 27 žáků, chlapci i dívky. Ve vyrovnávací třídě se průzkumu účastnilo celkem 11 žáků.

Do vyrovnávací třídy byly zařazeny děti, které u zápisu do první třídy vykazovaly nedostatky v jednotlivých testech školní zralosti a připravenosti (např. neznaly tvary, barvy, velice slabá slovní zásoba, špatná výslovnost, poruchy koncentrace pozornosti) a u těchto dětí byl předpoklad, že odklad povinné školní docházky nepomůže. Do této třídy byly také zařazeny děti, které byly hodnoceny na konci prvního ročníku známkou pět a musely opakovat první ročník, dále děti po odkladu povinné školní docházky (dva žáci), jedna žákyně s lehkou mentální retardací, která se vzdělávala dle individuálního vzdělávacího plánu, jeden žák vietnamské národnosti, který neuměl dobře česky (špatný slovosled věty, zaměňoval písmenka, špatná výslovnost hlásek R,Ř,L a sykavky).

Do klasické první třídy byly zařazeny děti, které vykazovaly u zápisu školní zralost a připravenost.

Graf č.1: Rozložení žáků podle třídy

Tabulka č. 1: Rozložení žáků podle třídy

Třída	Klasická třída	Vyrovnávací třída	Celkem
Počet žáků	27	11	38

Tabulka č. 2: Rozložení žáků podle pohlaví

Podle pohlaví byl výběrový vzorek tvořen žáky chlapci i dívky z prvního ročníku. Chlapců bylo celkem 18 a dívek 20 z obou tříd.

Graf č. 2: Rozložení žáků podle pohlaví

Tabulka č.2: Rozložení žáků podle pohlaví

Pohlaví	Chlapci	Dívky	Celkem
Počet žáků	18	20	38

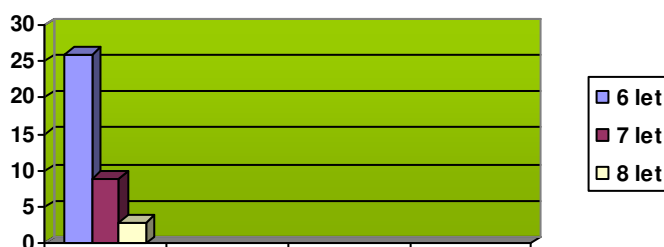
Tabulka č.3: Rozložení žáků podle věku

Věkové rozložení v provedeném průzkumu bylo z celkového počtu 38 žáků následující: 26 žáků ve věku 6 let, kteří tvořili nejpočetnější skupinu, celkem 68,4% všech žáků, 9 žáků ve věku 7 let, tito žáci tvořili celkem 23,7% všech žáků a nejméně početnou skupinu zaujímali žáci ve věku 8 let, celkem 3 žáci, celkem 7,9% všech žáků.

Jeden chlapec a jedna dívka ve věku sedmi let nastoupili k základnímu vzdělávání po odkladu povinné školní docházky.

Poslední skupinu tří žáků ve věku osmi let tvořily tři dívky, jedna z dívek opakovala první ročník, jelikož byla hodnocena známkou pět z českého jazyka v prvním ročníku, druhá dívka opakovala také první ročník, byla hodnocena z matematiky známkou pět. Obě tyto dívky byly po odkladu povinné školní docházky. Poslední z dívek je žákyně, která byla přeřazena z klasické první třídy do třídy vyrovnávací, protože nezvládala požadavky kladené učitelem v klasické první třídě (přestala mluvit, začala se pomočovat, plakat, hodnocena nejčastěji známkou pět), byl jí stanoven individuální vzdělávací plán a od nového školního roku navštěvovala vyrovnávací třídu.

Graf č. 3: Rozložení žáků podle věku

Tabulka č. 3: Rozložení žáků podle věku

Věk žáka	6 let	7 let	8 let
Celkem	26	9	3

Tabulka č. 4: Rozložení žáků v klasické třídě

Z celkového počtu 27 žáků v klasické třídě je rozložení následující: celkový počet dívek je dvanáct z toho deset dívek je ve věku šesti let a dvě dívky ve věku sedmi let, celkový počet chlapců, kteří tvoří početnější skupinu než dívky, je patnáct z toho třináct chlapců je ve věku šesti let a dva chlapci ve věku sedmi let. Ve věku osmi let v této třídě nikdo není. Žádné dítě není v klasické třídě po odkladu povinné školní docházky.

Tabulka č.4: Rozložení žáků v klasické třídě

Věk žáků	6 let	7 let	8 let	Celkem
Počet dívek	10	2	0	12
Počet chlapců	13	2	0	15
Celkem	23	4	0	27

Tabulka č. 5: Rozložení žáků ve vyrovnávací třídě

Z celkového počtu 11 žáků je rozložení ve vyrovnávací třídě následující: nejpočetnější skupinu tvoří dívky, celkem osm, z toho jedna dívka ve věku šesti let, čtyři dívky ve věku sedmi let a tři dívky ve věku osmi let. Počet chlapců je pouze tři, z toho dva chlapci ve věku šesti let a jeden chlapec ve věku sedmi let. Žádný z chlapců nedosahuje věku osmi let.

Tabulka č. 5: Rozložení žáků ve vyrovnávací třídě

Věk žáků	6 let	7 let	8 let	Celkem
Počet dívek	1	4	3	8
Počet chlapců	2	1	0	3
Celkem	3	5	3	11

3.5 Průběh průzkumu

Průzkum probíhal přímo na jedné základní škole v Ústeckém kraji pomocí dotazníku pro učitele a studia dokumentace. Průzkumu se účastnili všichni žáci prvního ročníku, celkem 38 žáků ve věku od šesti do osmi let, chlapci i dívky. Na této základní škole se nachází dvě první třídy, jednu jsem nazvala klasická první třída s počtem žáků 27, druhá třída s názvem vyrovnávací s počtem 11 žáků.

Poprosila jsem učitelku z klasické první třídy o vyplnění dotazníků a sdělila jí instrukce k vyplnění dotazníků. Jeden dotazník se vyplnil vždy na jednoho konkrétního žáka. Ve vyrovnávací třídě učím, zde jsem si na každého žáka vyplnila dotazník sama.

Hlavní část průzkumu tvořilo správné vyplnění dotazníků a následné prostudování vysvědčení každého žáka z prvního ročníku za šk. rok 2008/2009 za druhé pololetí. Učitelka z klasické třídy vyplnila všechny dotazníky, tedy jeden dotazník vždy na jednoho žáka, dotazníky mi předala, vyplnění dotazníků jsem si zkontrolovala a ke každému dotazníku si připsala známky z vysvědčení ze všech předmětů, tedy matematika, český jazyk, prvouka, pracovní činnosti, výtvarná výchova, hudební výchova, tělesná výchova.

Závěrečnou část průzkumu tvořila kontrola návratnosti všech dotazníků, návratnost byla 100%, učitelce z klasické první třídy jsem poděkovala za vyplnění dotazníků.

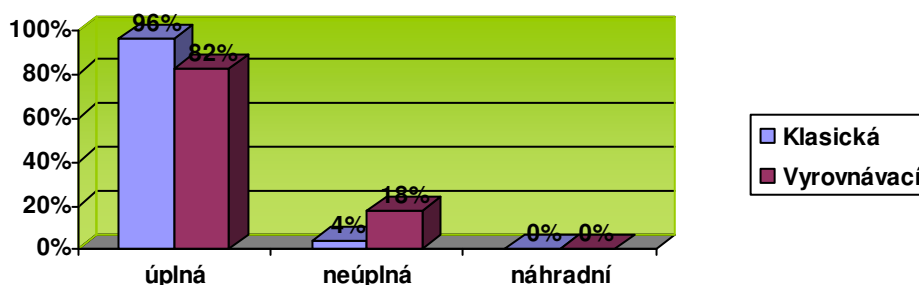
3.6 Získaná data a jejich interpretace

Otázka č. 1: Rodina žáka je:

Tabulka č. 6: Rodina žáka

Třída	Klasická třída			Vyrovnávací třída		
Rodina	úplná	neúplná	náhradní	úplná	neúplná	náhradní
Celkem žáků	26	1	0	9	2	0

Graf č. 4: Rodina žáka

Jedním z faktorů školní úspěšnosti žáka je úplná rodina, protože v prvním ročníku základní školy představuje otec a matka podstatnou úlohu v přípravě do školy, otec především podporuje své dítě v překonávání překážek a oba rodiče jsou v tomto období pro dítě vzorem, který bezpodmínečně respektuje.

Dle dotazníku můžeme rozpoznat, že většina dětí z prvních ročníků vyrůstá v úplné rodině. V klasické třídě žije v úplné rodině celkem 26 dětí, což můžeme považovat za jeden z předpokladů školní úspěšnosti u těchto žáků, samozřejmě však musíme brát v úvahu i další předpoklady. Ve vyrovnávací třídě žije v úplné rodině celkem 9 žáků.

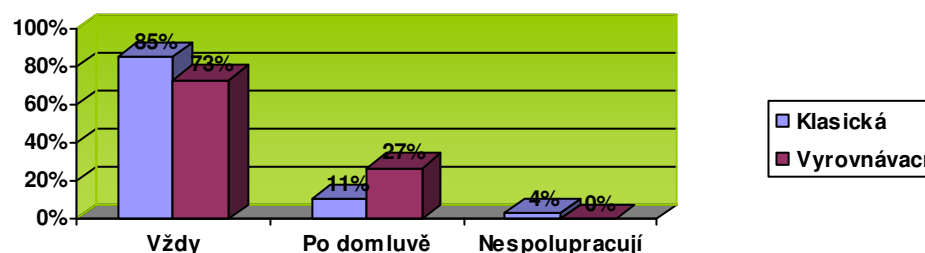
Dle odpovědí v dotazníku pouze jeden žák z klasické třídy a dva žáci z vyrovnávací třídy žijí v rodině neúplné, tito tři žáci vyrůstají v rodině pouze s matkou, otec je ve dvou případech neuveden vůbec a jeden otec žije mimo rodinu s jinou družkou a dítě nenavštěvuje. V náhradní rodině nežije žádný z žáků prvního ročníku základní školy.

Většina žáků prvního ročníku vyrůstá v úplné rodině, což hodnotím velmi pozitivně z pohledu školské úspěšnosti. Toto zjištění se však týká pouze jedné základní školy, na které proběhl průzkum, tyto výsledky nemůžeme použít na všechny žáky prvních ročníků základních škol v ČR.

Otázka č. 2: Rodiče žáků spolupracují se školou?

Tabulka č. 7: Spolupráce rodičů se školou

Třída	Klasická třída			Vyrovnávací třída		
	Vždy	Po domluvě	Nespolupracují	Vždy	Po domluvě	Nespolupracují
Celkem žáků	23	3	1	8	3	0

Graf č. 5: Spolupráce rodičů se školou

Pro školní úspěšnost v prvním ročníku je podstatným faktorem spolupráce rodičů se školou. Pokud dítě pozná, že jeho rodiče se zajímají o jeho školní výsledky, že chápou školu jako důležitou pro své dítě, přikládají jí význam, dítě bude tento názor sdílet se svými rodiči, protože v tomto období bezmezně rodičům důvěřuje, ještě není kritické k jejich názorům.

Dle šetření vyplývá z odpovědí na tuto otázku, že většina rodičů se školou spolupracuje. V klasické třídě spolupracuje se školou vždy 23 rodičů a pouze tři rodiče po domluvě, která spočívá v písemném upozornění rodičů na výsledky vzdělávání jejich dítěte. Se školou vůbec nespolupracuje jediný rodič. Ve vyrovnávací třídě je situace podobná, zde se školou spolupracuje vždy 8 rodičů a po domluvě tři rodiče. V této třídě není rodič, který by nespolupracoval.

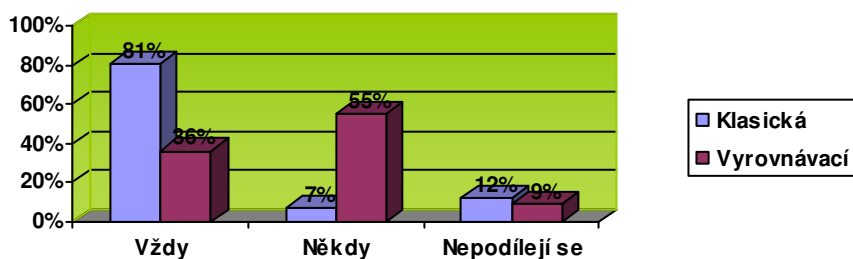
Velice kladně hodnotím, že většina rodičů v klasické i vyrovnávací třídě se školou spolupracuje, nebo i po písemné domluvě dochází ke kontaktu školy a rodičů.

Otázka č. 3: Rodiče se podílejí na domácí přípravě žáků?

Tabulka č. 8: Spolupráce rodičů na domácí přípravě žáků

Třída	Klasická třída			Vyrovnávací třída		
	Vždy	Někdy	Nepodílejí se	Vždy	Někdy	Nepodílejí se
Domácí příprava						
Celkem žáků	22	2	3	4	6	1

Graf č. 6: Domácí příprava

V prvním ročníku základní školy je velice pro rodiče náročné zajistit dobrou domácí přípravu a tedy se na domácí přípravě podílet. Žák se teprve učí návykům pro domácí přípravu a rodiče by neměli tuto podstatnou formu přípravy na školu zanedbat. Předpokladem úspěchu ve škole je dobrá domácí příprava, na které se rodiče musejí ze začátku podílet. Pokud se rodiče nepodílejí na přípravě, žák se nezíská podstatný návyk, kdy si má připravit učivo, jak se učit, nebude respektovat, že si má splnit určité povinnosti vzhledem ke škole, učí se určitému řádu, který by domácí příprava měla mít.

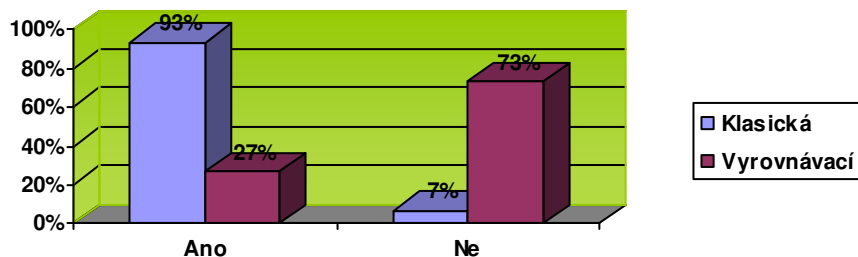
V klasické třídě se na domácí přípravě podílí vždy celkem 22 rodičů a někdy dva rodiče. Bohužel tři rodiče se na domácí přípravě nepodílejí vůbec. Ve vyrovnávací třídě se na domácí přípravě vždy podílejí čtyři rodiče a někdy šest rodičů. Pouze jeden z rodičů se na přípravě nepodílí vůbec. Celkově tedy se většina rodičů podílí v obou třídách na domácí přípravě.

Otázka č. 4: Prostředí rodiny je podnětné?

Tabulka č. 9: Podnětnost rodinného prostředí

Třída	Klasická třída		Vyrovnávací třída	
Podnětné prostředí	Ano	Ne	Ano	Ne
Celkem žáků	25	2	3	8

Graf č. 7: Podnětné prostředí

Podnětné prostředí je takové prostředí, ve kterém dostává dítě dostatek podnětů, aby se mohlo přirozeně rozvíjet. Mezi tyto podněty patří např. podporování dítěte v mimoškolních aktivitách, oboustranná komunikace s dítětem, pohlázení dítěte, zájem o dítě a jeho potřeby, odpovědi na jeho otázky atd. V podnětném prostředí se dítě může dobře rozvíjet.

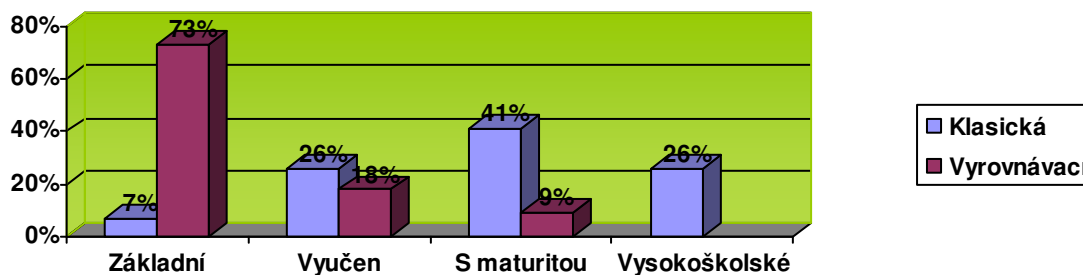
V klasické třídě vyrůstá celkem 25 dětí v podnětném prostředí a pouze dvě děti v prostředí nepodnětném. Situace ve vyrovnávací třídě je mnohem horší. Zde vyrůstají pouze tři děti v podnětném prostředí, avšak v nepodnětném osm dětí, tedy 73% dětí z celé třídy, což je většina dětí.

Otázka č. 5: Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání matky?

Tabulka č. 10: Vzdělání matky

Třída	Klasická třída				Vyrovnávací třída			
Vzdělání	Základní	Středoškolské - vyučen	Středoškolské s maturitou	Vysokoškolské	Základní	Středoškolské - vyučen	Středoškolské s maturitou	Vysokoškolské
Celkem žáků	2	7	11	7	8	2	1	0

Graf č. 8: Vzdělání matky

Pokud uvažujeme nad školní úspěšností žáka, zajímá nás vzdělání jeho matky. V klasické třídě je rozložení vzdělání následující: základní vzdělání mají pouze dvě matky, sedm matek je vyučeno v některém z oborů, nejvíce matek vystudovalo střední školu s maturitou a vysokoškolského diplomu dosáhlo sedm matek.

Ve vyrovnávací třídě už je situace úplně odlišná. Dle průzkumu ani jedna matka nevystudovala vysokou školu, pouze jedna matku vystudovala střední školu s maturitou a dvě matky jsou vyučeny v oboru. Většina matek, celkem osm, dosáhla pouze základního vzdělání.

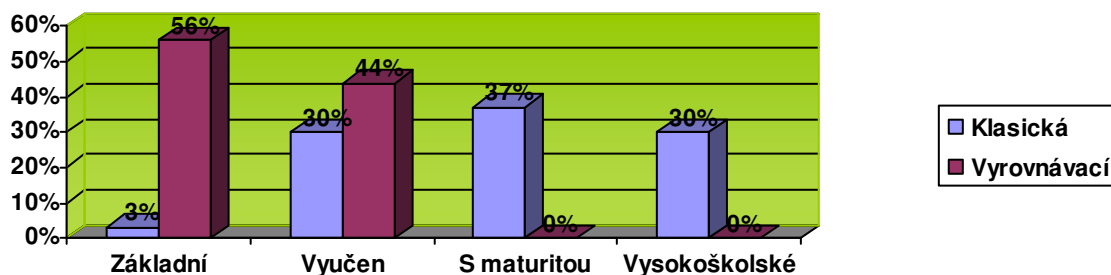
Je patrné, že v klasické třídě má většina matek alespoň středoškolské vzdělání, avšak ve vyrovnávací třídě pouze základní.

Otázka č. 6: Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání otce?

Tabulka č. 11: Vzdělání otce

Třída	Klasická třída				Vyrovnávací třída			
Vzdělání	Zákla dní	Středoškolské - vyučen	Středoškolské s maturitou	Vysokoškolské	Zákla dní	Středoškolské - vyučen	Středoškolské s maturitou	Vysokoškolské
Celkem žáků	1	8	10	8	5	4	0	0

Graf č. 9: Vzdělání otce

V klasické třídě vystudovalo celkem osm otců vysokou školu, deset otců školu střední s maturitou a osm otců se vyučilo řemeslu. Jeden otec dokončil pouze základní vzdělání. Ve vyrovnávací třídě nikdo z otců nevystudoval vysokou školu ani střední školu s maturitou. Čtyři otcové se vyučili řemeslu a zbylých pět dosáhlo základního vzdělání. Dva otcové se průzkumu neúčastnili, protože je matky odmítly uvést.

Celkově můžeme říci, že většina otců žáků z klasické třídy má vyšší vzdělání než otcové žáků z třídy vyrovnávací.

Otázka č. 7: Kolik sourozenců žije v domácnosti žáka?

Tabulka č. 12: Počet sourozenců v domácnosti

Třída	Klasická třída			Vyrovnávací třída		
Počet sourozenců	Žádný	Jeden	Dva a více	Žádný	Jeden	Dva a více
Celkem žáků	7	13	7	1	0	10

Dalším z faktorů podstatných pro školní úspěšnost je počet sourozenců v rodině. Z průzkumu vyplývá, že v klasické třídě nemá vůbec žádného sourozence celkem sedm žáků, třináct žáků má jednoho sourozence a sedm žáků vyrůstá společně se dvěma a více sourozenci. Tedy většina žáků žije v domácnosti s jedním sourozencem. Ve vyrovnávací třídě

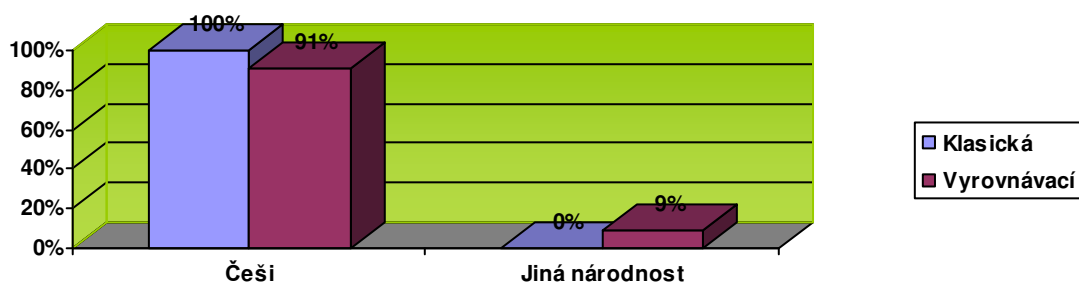
se počty sourozenců velice odlišují od počtu sourozenců ve třídě klasické. Ve vyrovnávací třídě pouze jeden žák nemá žádného sourozence a ostatní spolužáci mají dva a více sourozenců.

Otázka č. 8: Jaké národnosti je žák?

Tabulka č. 13: Národnost žáka

Třída	Klasická třída		Vyrovnávací třída	
Národnost	Češi	Jiná národnost	Češi	Jiná národnost
Celkem žáků	27	0	10	1

Graf č. 11: Národnost žáka

Pokud je žák odlišné národnosti než české, může mu zpočátku školní docházky být výuka obtížná a nemusí být školsky úspěšný. Dle průzkumu v prvním ročníku je pouze jeden žák jiné národnosti než ostatní žáci, jedná se o žaka vietnamské národnosti z vyrovnávací třídy, jehož rodiče se přistěhovali do ČR před rokem. Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o jednoho žaka jiné národnosti, nemůžeme usuzovat, že tomu tak je vždy.

Otázka č. 9: Jaká je úroveň jazykových kompetencí žáka?

Tabulka č. 14: Jazykové kompetence žáků klasické třídy

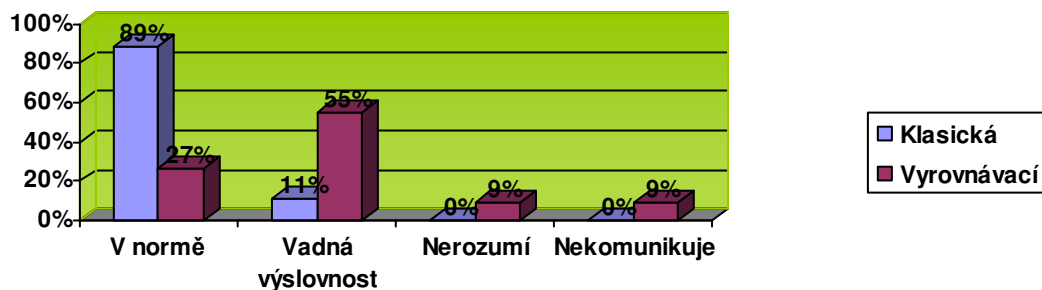
Úroveň	Žák komunikuje bez větších problémů, výslovnost je v pořádku	Žák komunikuje bez větších problémů, vadné tvoření jedné nebo více hlásek, vynechávání,	Žák by rád komunikoval, ale má problémy rozumět českému jazyku a správně hovořit.	Žák nekomunikuje.
--------	--	---	---	-------------------

		nahrazování hlásek ve slovech.		
Celkem žáků	24	3	0	0

Tabulka č. 15: Jazykové kompetence žáků vyrovnávací třídy

Úroveň	Žák komunikuje bez větších problémů, výslovnost je v pořádku	Žák komunikuje bez větších problémů, vadné tvoření jedné nebo více hlásek, vynechávání, nahrazování hlásek ve slovech.	Žák by rád komunikoval, ale má problémy rozumět českému jazyku a správně hovořit.	Žák nekomunikuje.
Celkem žáků	3	6	1	1

Graf č. 12: Jazykové kompetence

Úroveň jazykových kompetencí u žáků v klasické a vyrovnávací třídě je následující: v klasické třídě má výslovnost v pořádku většina žáků, celkem 24 žáků, pouze tři žáci vadně tvoří jednu nebo dvě hlásky, ale komunikují bez větších problémů. Ve vyrovnávací třídě komunikují bez problémů a se správnou výslovností pouze tři žáci. Šest dětí vadně tvoří jednu nebo více hlásek, komunikují bez problémů. Jeden žák by rád komunikoval, ale zatím rozumí několika sloům a frázím, probíhá doučování českého jazyka ve škole. Jedna žákyně

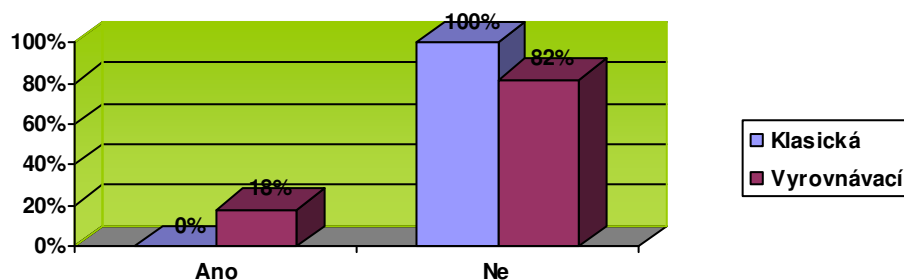
nekomunikuje slovně skoro vůbec, pouze šeptá jednoslovné věty: Čůrat. Psát. Jíst. U dívky byl diagnostikován selektivní mutismus (viz. další otázka).

Otázka č. 10: Přítomnost postižení nebo zdravotního znevýhodnění?

Tabulka č. 16: Přehled postižení a zdravotního znevýhodnění

Třída	Klasická třída	Vyrovňovací třída
Celkem žáků	0	2

Graf č. 13: Postižení, zdravotní znevýhodnění

U žáků v prvním ročníku bylo u dvou žákyň z vyrovňovací třídy diagnostikována lehká mentální retardace, jedna z žákyň má diagnostikován společně s lehkou mentální retardací selektivní mutismus (tzn. útlum artikulované řeči jen v určitých situacích). Obě dívky byly integrovány do této třídy a vzdělávají se podle individuálního vzdělávacího plánu.

Tabulka č. 17: Prospěch žáků vyrovňovací třída (V)

Jméno	Český jazyk	Matematika	Prvouka	Tělesná výchova	Pracovní činnosti	Výtvarná výchova	Hudební výchova
KláraV	5	4	3	1	1	1	1
JirkaV	5	4	3	1	2	1	1
PavlaV	3	3	3	1	2	1	1
IvanV	4	3	3	1	2	1	1
MartinV	2	1	1	1	1	1	1
SoňaV	3	3	3	1	1	1	1
HanaV	3	4	3	1	1	1	1
JanaV	4	3	3	1	1	1	1
ZdenaV	4	4	3	1	1	1	1
NatálieV	1	1	1	1	1	1	1
NelaV	3	3	3	1	1	1	1

Podle prospěchu žáků ve vyrovňovací třídě a v klasické třídě můžeme rozdělit žáky na školsky úspěšné a školsky neúspěšné. Prospěch je v tomto případě jediným kritériem

rozdělení žáků a je určen pouze pro tuto práci. Školní úspěšnost nebo neúspěšnost žáka nelze hodnotit pouze podle prospěchu, ale v tomto případě pro potřebu této bakalářské práce tak učiníme. Školsky úspěšný žák bude označen takový žák, který je hodnocen známkami jedna nebo dvě, ostatní žáci budou označeni za školsky neúspěšné.

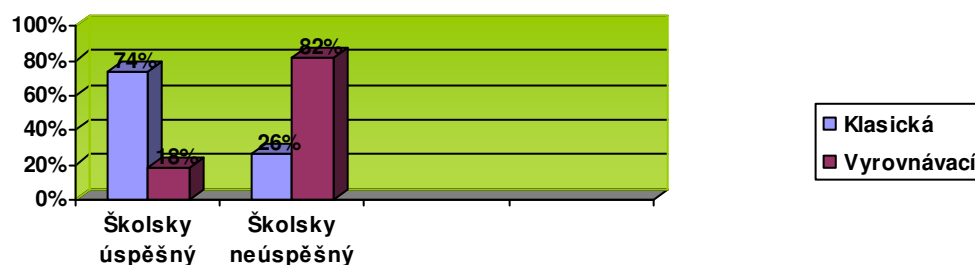
Tabulka č.18: Prospěch žáků klasická třída (K)

Jméno	Český jazyk	Matematika	Prvouka	Tělesná výchova	Pracovní činnosti	Výtvarná výchova	Hudební výchova
TomášK	2	1	1	1	1	1	1
TerezaK	2	2	2	1	1	1	1
RobertK	2	1	1	1	1	1	1
TatianaK	1	2	1	1	1	1	1
ŠtefanK	3	3	1	1	1	1	1
KláraK	3	3	2	1	1	1	1
MatějK	1	1	1	1	1	1	1
AdamK	2	2	1	1	1	1	1
KateřinaK	1	1	1	1	1	1	1
PatrikK	3	1	2	1	1	1	1
VěraK	3	2	1	1	1	1	1
LubošK	4	3	2	1	1	1	1
IvanK	4	3	2	1	2	1	1
NatálieK	1	2	2	1	1	1	1
JaroslavaK	2	2	2	1	1	1	1
MichaelaK	2	1	1	1	1	1	1
JardaK	1	1	1	1	1	1	1
ViktorieK	2	1	1	1	1	1	1
AnetaK	2	1	1	1	1	1	1
JanK	1	1	1	1	1	1	1
SandraK	1	1	1	1	1	1	1
RadekK	4	3	3	1	2	1	1
VeronikaK	1	1	1	1	1	1	1
MartinK	1	1	1	1	1	1	1
LukášK	1	2	1	1	1	1	1
DominikK	1	1	1	1	1	1	1
FrantišekK	1	1	1	1	1	1	1

Tabulka č.19: Rozdělení žáků dle prospěchu

Třída	Klasická třída		Vyrovnávací třída	
Úspěšnost (dle prospěchu)	Školsky úspěšný	Školsky neúspěšný	Školsky úspěšný	Školsky neúspěšný
Celkem žáků	20	7	2	9

Graf č. 14: Školní úspěšnost dle prospěchu

Ve vyrovnávací třídě podle prospěchu je celkem devět žáků školsky neúspěšných a pouze dva dosahují samých jedniček na vysvědčení, a proto je hodnotím jako školsky úspěšné žáky. V klasické třídě je celkem sedm školsky neúspěšných žáků. V klasické třídě dosahuje samých jedniček na vysvědčení celkem devět žáků a ostatní žáci byli hodnoceni jedničkou nebo dvojkou na vysvědčeních, celkem jedenáct žáků, můžeme je zařadit mezi školsky úspěšné žáky.

Hodnocení žáků v průběhu školního roku v klasické a vyrovnávací třídě probíhalo podle naprosto stejných kritérií, z důvodu zařazení žáků ve druhém ročníku do klasické druhé třídy. Vyrovnávací třída je otevírána pouze pro první třídu. Měla jsem tu možnost učit v klasické i vyrovnávací třídě, s učitelkou jsme se jednou za měsíc střídaly ve výuce po celý den a bylo nutné mít jednotné kritérium hodnocení. Při psaní desetiminutovek, opis, přepis, diktát, větší čtvrtletní práce, čtení a další, vše jsme společně konzultovaly a nastavily si stejné hodnotící kritérium.

3.6.1 Rozbor předpokladů práce

1) Lze předpokládat, že většina rodičů školsky úspěšných žáků má středoškolské vzdělání nebo vysokoškolské vzdělání.

Tabulka č. 20: Vzdělání rodičů školsky úspěšných žáků

Vzdělání	Základní	Vyučen	S maturitou	Vysokoškolské
Matka	0	2	13	7
Otec	0	3	13	6

Předpoklad číslo jedna se potvrdil. Z celkového počtu dvaceti školsky úspěšných žáků z klasické a vyrovnávací třídy mají všichni rodiče středoškolské nebo vysokoškolské

vzdělání. Středoškolského vzdělání dosáhlo celkem patnáct matek a šestnáct otců, vysokoškolského titulu dosáhlo sedm matek a šest otců. Celkem dosáhlo středoškolského nebo vysokoškolského studia 100% rodičů školsky úspěšných žáků

2) Lze předpokládat, že většina dětí z podnětného sociokulturního prostředí je školsky úspěšná.

Předpoklad číslo dvě se potvrdil. Z celkového počtu 22 školsky úspěšných žáků vyrůstají všichni v podnětném prostředí.

3) Lze předpokládat, že většina dětí s nedostatečně rozvinutými jazykovými kompetencemi je školsky neúspěšná.

Třetí předpoklad se nepotvrdil. Z celkového počtu 16 školsky neúspěšných žáků nevykazuje deset žáků nedostatky v jazykových kompetencích. Šest žáků má nedostatečně rozvinuté jazykové kompetence, jeden žák nemluví, jeden žák nerozumí a čtyři žáci komunikují, ale s vadnou výslovností. Tento předpoklad se nepotvrdil, můžeme usuzovat, že je to způsobeno malým počtem respondentů.

4 Závěr

Do průzkumu bylo zahrnuto celkem 38 žáků z prvního ročníku základní školy, z toho 27 žáků z klasické první třídy a 11 žáků z třídy vyrovnávací, chlapci a dívky, dívky tvořily početnější skupinu celkem 20 dívek a 18 chlapců. Věkové rozložení žáků bylo od šesti let do osmi let, nejpočetnější skupinu tvořili žáci ve věku šesti let v počtu 26, následovaly žáci ve věku sedmi let v počtu 9 žáků, pouze tři žáci ve věku osmi let.

Průzkum probíhal na jedné základní škole. Toto vidím jako nedostatek své práce, bylo mnohem vhodnější tento průzkum uskutečnit ještě na dalších školách, aby byl výběrový vzorek větší a získaná data objektivnější. Pozitivum své práce vidím v tom, že všechny děti v průzkumu znám dobře, stejně tak jejich rodiny, proto získaná data jsou objektivní.

V průzkumu jsem využila metod nestandardizovaného dotazníku a studia dokumentace. Dotazník byl vyplněn učitelkou z klasické první třídy a to jeden dotazník vždy na konkrétního žáka, ve vyrovnávací třídě jsem si dotazníky vyplnila sama na každého žáka jednotlivě. Pro studium dokumentace jsem si prostudovala vysvědčení žáků za druhé pololetí školního roku 2008/2009.

Cílem praktické části bylo porovnat prospěch v jednotlivých předmětech u žáků v klasické první třídě s žáky z vyrovnávací první třídy, dále se zaměřit na vybrané faktory, které se mohou podílet na školní úspěšnosti žáků a pokusit se navrhnout řešení pro zlepšení školní úspěšnosti u školsky neúspěšných žáků. Poslední dílčí cíl navrhnout řešení pro zlepšení školní úspěšnosti u školsky neúspěšných žáků bude popsán v následující kapitole.

Po porovnání známek žáků v klasické první třídě a ve vyrovnávací třídě je patrné, že ve vyrovnávací třídě je průměrný celkový prospěch horší a to především v předmětech matematika, český jazyk a prvouka. Podle prospěchu byli žáci rozděleni na žáky školsky úspěšné (hodnoceni známkami jedna, dva) a žáky školsky neúspěšné (známka tři, čtyři, pět). Školsky úspěšných žáků bylo v klasické třídě 20, ve vyrovnávací třídě pouze 2 žáci.

Tento výsledek není překvapující, pokud budeme uvažovat nad školní úspěšností a faktory, které se na ní podílejí. Žáci ve vyrovnávací třídě nemají dostatek času na upevnění učiva, dle dotazníku je patrné, že rodiče se na domácí přípravě podílejí spíše někdy než vždy (pouze čtyři rodiče se podílejí vždy na domácí přípravě, šest rodičů někdy) na rozdíl od žáků z třídy klasické, kde se na domácí přípravě podílí celkem 81% rodičů. Většina žáků z vyrovnávací třídy se musí na výuku připravovat sama doma a rodiče jim pouze úkol podepíší, většinou je to z důvodu, že sami probíranému učivu nerozumí. Tím se dostáváme ke vzdělání rodičů.

Stanovený předpoklad, že většina rodičů školsky úspěšných žáků má středoškolské vzdělání nebo vysokoškolské vzdělání se potvrdil. Většina rodičů u žáků z vyrovnávací třídy dosáhla pouze základního vzdělání (většina těchto rodičů ho dosáhla na praktické škole), celkem osm matek a pět otců, čtyři otcové a dvě matky se vyučili v oboru a jedna matka dosáhla střední školy s maturitou. Abychom mohli jednoznačně určit, že vzdělání rodičů se přímo podílí na školní úspěšnosti žáka, museli bychom mít větší vzorek respondentů a uvažovat všechny faktory, které se mohou podílet na školní úspěšnosti.

Dalším důvodem by mohlo být nepodnětné prostředí rodiny u žáků z vyrovnávací třídy, celkem 73% žáků vyrůstá v nepodnětném prostředí. Potvrdil se nám předpoklad, že většina žáků z podnětného sociokulturního prostředí je školsky úspěšná, celkem se jednalo o dvacet žáků z klasické třídy a pouze dva z vyrovnávací, tedy dvacet dva dětí.

V praxi se setkáme s dětmi školsky úspěšnými a školsky neúspěšnými. Měli bychom si uvědomit faktory, které působí na konkrétního žáka a snažit se tyto faktory alespoň v rámci možností posilovat nebo naopak se je snažit minimalizovat. Dále bychom se měli zaměřit u neúspěšných žáků na jinou oblast, ve které mohou být tyto děti úspěšné a prožít si pocity úspěchu.

Vzhledem k tomu, že školní úspěšnost je v současné době diskutovatelným pojmem, můžeme očekávat výzkumy v této oblasti. Zaměřila bych se na výzkum všech faktorů podílejících se na vzniku školní úspěšnosti, upřednostnila bych mnohem větší počet žáků než jsem uvedla ve svém průzkumu, z kterého nemůžeme stanovovat jednoznačné závěry. Zaměřila bych se na všechny ročníky, nejen na první ročník, zajímavý výzkum by byl na praktických a speciálních školách.

5 Návrh opatření

a) Vzhledem ke škole

Pokud se zaměříme na hodnocení ve škole, rozhodně bych doporučila slovní hodnocení nebo hodnocení kombinované, tedy slovní a známky nebo body. Slovní hodnocení vypovídá konkrétně o tom, co žák skutečně zvládá, v čem je dobrý, jaké jsou jeho slabé stránky a v čem je potřeba pracovat. Také je velice vhodné založit každému žákovi tzv. portfolia, tedy desky do kterých učitel zakládá žákovi jeho práce (může se jednat o obrázky, písemky, procvičovací cvičení), součástí portfólia je i tabulka s hodnocením, které si sám žák zpracovává, pastelky vykreslí čtverce u dovedností, které se domnívá, že už zvládá, potom vše konzultuje s učitelem, žák hodnotí sám sebe, jak je úspěšný. Při hodnocení písemek nebo při zkoušení se spíše zaměřit na to, co se povedlo, vyzdvihnout povedené, neorientovat se pouze na počty chyb. V hodnocení můžeme využívat bodů, které jsou vhodnější, pokud se něco nepovede, tak příště dostává dítě možnost zase body získat v jiné činnosti.

Prostředí třídy by mělo splňovat hygienické normy. Ve třídě, aby se zde žák dobře cítil, jsou vhodné výstavky prací žáků, fotky ze společných akcí, názorné ukázky právě probíraného učiva (např. výstavka hub, květin, obrázků zvířat), nástěnné tabule s přehledem probíraného učiva, třída by celkově měla na dítě působit klidným a přátelským dojmem, aby se žákovi ve třídě dobře učilo. Ve třídě je vhodné zřídit odpočinkový kout, kde mohou žáci relaxovat, sklidnit se, součástí tohoto koutu mohou být stolní hry, knihy, časopisy, polštář, deka atd.

Učitel by měl ke každému žákovi přistupovat individuálně, uvědomovat si rozdíly mezi dětmi, výklad přizpůsobit věku a úrovni žáků, zaměřit se na procvičování probraného učiva, spíše využívat názorných ukázek, pokud to je možné, žáky podporovat v jejich úsilí, být dětem vzorem. Učitel se může podílet na mimoškolních akcích, které jsou velice vhodné k poznání dětí a jejich rodičů. Při vyučování využívat pomůcek, které si mohou žáci sami vyrobit, mohou to být číselné osy, proužky s kolečky, tabulky, zohlednit, co který žák potřebuje.

b) Vzhledem k rodině

Častým problémem školy a rodičů je špatná komunikace, proto bych se zaměřila na tuto oblast. Rodiče neúspěšných žáků mají většinou nízké vzdělání, nerozumí zadaným úkolům, které jejich děti ve škole dostávají. Proto je vhodné, aby učitel rodičům vysvětlil, co právě s žákem probírá za učivo, jak postupuje při výkladu, jak se rodič má s dítětem doma učit. Pokud rodiče opravdu nechápou probírané učivo, velice vhodným řešením je odpolední nebo

ranní doučování, při kterém si žák domácí úkol napíše společně s učitelem, učitel mu učivo vysvětlí.

Problémem rodin školsky neúspěšných žáků je nedostatek financí. Většinou se stává, že neposílají děti do školy z důvodu, že dítě nemá svačinu, nemá dostatek peněz na jízdné, na kulturní akce konané školou, tak radši dítě do školy nepošlou. Důsledkem je pak absence ve škole a s tím spojené dohánění již probraného učiva. Doporučila bych, aby na městském úřadě pracovala sociální terénní pracovnice nebo člověk z daného občanského sdružení, který by naučil rodiče hospodařit s penězi. V současné době funguje několik občanských sdružení, jejichž náplní mimo jiné je i terénní sociální práce právě zaměřená na problematiku hospodaření s penězi u těchto osob.

Častým problémem školsky neúspěšných žáků je absence pomůcek na vyučovací hodinu. Řešením může být ponechávat pomůcky žáků ve škole a vždy před začátkem vyučování si pro pomůcky přijdou k učiteli.

6 Seznam použitých odborných zdrojů

- ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1.vyd. Praha: 1997. ISBN 80-7066-534-3
- DVOŘÁK, Josef. *Logopedický slovník*. 2.vyd. Žďár nad Sázavou:2001. ISBN 80-902536-2-8
- HELUS,Zdeněk,HRABAL,Vladimír,KULIČ,Václav,MAREŠ,Jiří.
Psychologie školní úspěšnosti. 1.vyd. Praha:1979
- KUTÁLKOVÁ, Dana. *Logopedická prevence*. 4.vyd. Praha:2004. ISBN 80-7367-056-9
- KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do první třídy*.1.vyd. Praha:2005.
ISBN 80-247-1040-4
- KUTÍNOVÁ,Zdeňka,WIEDENOVÁ,Marie. *Úvod do psychologie pedagogické a sociální*.
1.vyd. Liberec:2001. ISBN 80-7083-550-8
- KYRIACOU,Chris. *Klíčové dovednosti učitele*. 2.vyd. Praha:2004. ISBN 80-7178-965-8
- MELGOSA, Julián, POSSE, Raul. *Umění výchovy dítěte*. 1. vyd. Praha: 2003.
ISBN 80-7172-613-3
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 2.vyd.Praha:1999.ISBN 80-7178-320-X
- MATĚJČEK,Zdeněk. *Dyslexie*. 1.vyd. Praha:1987
- PIAGET, Jean, INHELDEROVÁ, Bärbel. *Psychologie dítěte*. 4.vyd. Praha:2001. ISBN 80-7178-608-X
- PRŮCHA,WALTEROVÁ,MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4.vyd.Praha:2003.
ISBN 80-7178-772-8
- SVOBODA,M.,KREJČÍŘOVÁ,D.,VÁGNEROVÁ,M.
Psychodiagnostika dětí a dospívajících.1.vyd.Praha:2001. ISBN 80-7178-545-8
- SLAVÍK,Jan. *Hodnocení v současné škole*. 1.vyd. Praha:1999. ISBN 80-7178-262-9
- STARÝ, Karel. *Pedagogika ve škole*. 1.vyd. Praha:2008. ISBN 978-80-7367-511-0
- ŠVINGALOVÁ, Dana. *Kapitoly z psychologie II.díl - Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Liberec:
2002.ISBN 80-7083-614-8
- ŠVINGALOVÁ, Dana. *Kapitoly z vývojové psychologie pro učitelství mateřských škol*. 1.vyd.
Liberec:2003. ISBN 80-7083-697-0
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2.vyd. Praha:2006. ISBN 80-7367-124-7
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. 1.vyd. Praha:2005. ISBN 80-246-0956-8

7 Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro učitele

Příloha č. 1: Dotazník pro učitele (klasická třída, vyrovnávací třída)

Jméno žáka:

Instrukce k vyplnění:

V dotazníku prosím zakroužkujte Vámi vybranou správnou odpověď, u otázky číslo deset doplňte. Tento dotazník slouží pouze pro potřebu vypracování bakalářské práce.

1) Rodina žáka je:

- a) úplná (manžel a manželka, druh a družka, vlastní matka a nevlastní otec)
- b) neúplná (v domácnosti žije pouze s matkou nebo s otcem)
- c) náhradní

2) Rodiče žáků spolupracují se školou?: a) vždy b) po domluvě c) nespolečně

3) Rodiče se podílejí na domácí přípravě žáka? a) vždy b) někdy c) nepodílejí se

4) Prostředí rodiny je podnětné (tzn. rodiče s žákem komunikují, podporují své dítě v mimoškolních aktivitách)? Ano Ne

5) Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání matky?

- a) základní b) středoškolské – vyučen c) středoškolské s maturitou d) vysokoškolské

6) Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání otce?

- a) základní b) středoškolské – vyučen c) středoškolské s maturitou d) vysokoškolské

7) Kolik sourozenců žije v domácnosti žáka?

- a) žádný b) jeden c) dva a více

8) Složení třídy: a) česká národnost b) jiná národnost

9) Úroveň jazykových kompetencí:

- a) Žák komunikuje bez větších problémů, výslovnost je v pořádku.
- b) Žák komunikuje bez větších problémů, vadné tvoření jedné nebo více hlásek, vynechávání nebo nahrazování hlásek ve slovech.
- c) Žák by rád komunikoval, ale má problémy rozumět českému jazyku a správně hovořit.
- d) Žák nekomunikuje.

10) Přítomnost postižení nebo zdravotního znevýhodnění?

- a) Ne b) Ano – jaké? _____